

HVITVASKING OG KORRUPSJON

Internasjonale initiativ mot korrupsjon og hvitvasking

Kandidatnr: 400

Veileder: Ulf Stridbeck

Leveringsfrist: 25.11.2003

Til sammen 17986 ord

12.03.2004

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	PRESENTASJON AV AVHANDLINGEN	1
1.1.1	HVITVASKING OG FORBINDELSEN TIL KORRUPSJON	1
1.1.2	PROBLEMSTILLINGER I FORHOLD TIL HVITVASKING OG KORRUPSJON	5
1.1.3	BEGRUNNELSE FOR VALG AV OPPGAVE	8
1.2	AVGRENSNINGER	9
1.3	DEN VIDERE FREMSTILLING	10
<u>2</u>	<u>METODE</u>	<u>12</u>
2.1	INNLEDNING	12
2.2	TOLKING AV NORSKE RETTSKILDER	12
2.3	TOLKING AV INTERNASJONALE KONVENSJONER	13
<u>3</u>	<u>OVERSIKT OVER RETTSKILDENE</u>	<u>16</u>
3.1	INTERNASJONALE INITIATIV MOT KORRUPSJON OG HVITVASKING	16
3.1.1	OPPFØLGING OG OVERVÅKNING AV INTERNASJONALE KONVENSJONER	20
3.2	FATFs 40 ANBEFALINGER	21
3.3	NORSKE RETTSKILDER	23
<u>4</u>	<u>DET STRAFFBARE FORHOLD</u>	<u>24</u>
4.1	HANDLINGER SOM STRAFFES SOM KORRUPSJON I INTERNASJONAL RETT	24
4.1.1	BESTIKKELSER I OFFENTLIG SEKTOR	24
4.1.2	BESTIKKELSER I PRIVAT SEKTOR	28
4.1.3	PÅVIRKNINGSHANDEL	29
4.1.4	SMØRING	31
4.1.5	ANDRE KORRUPSJONSHANDLINGER	32
4.1.6	STØTTE TIL POLITISKE PARTIER	33
4.2	JURISDIKSJON I KORRUPSJONSSAKER	34
4.3	HANDLINGER SOM STRAFFES SOM KORRUPSJON I NORSK RETT	36
4.3.1	BESTIKKELSER I OFFENTLIG OG PRIVAT SEKTOR	36

4.3.2	PÅVIRKNINGSHANDEL	38
4.3.3	SMØRING	40
4.4	HANDLINGER SOM STRAFFES SOM HVITVASKING I INTERNASJONAL RETT	42
4.4.1	REGLER I HVITVASKINGS- OG ENDRINGS-DIREKTIVET	42
4.4.2	REGLER I EUROPARÅDSKONVENSJON OM HVITVASKING, RANSAKING, BESLAG OG INNDRAGNING AV UTBYTTE FRA FORBRYTELSER	44
4.5	HANDLINGER SOM STRAFFES SOM HVITVASKING I NORSK RETT	46
4.6	REGLER OM ORGANISERT KRIMINALITET	48
4.6.1	CATOC-KONVENSJONEN	48
4.6.2	NORSKE BESTEMMELSER OM ORGANISERT KRIMINALITET	49
5	<u>OPPDAGELSESEFASEN</u>	52
5.1	INNLEDNING	52
5.2	IDENTITETSKONTROLL	52
5.2.1	INTERNASJONALE LEGITIMASJONSREGLER	52
5.2.2	NORSKE LEGITIMASJONSREGLER	53
5.3	UNDERSØKELSES- OG RAPPORTERINGSPLIKT	53
5.3.1	INTERNASJONALE REGLER OM UNDERSØKELSES- OG RAPPORTERINGSPLIKT	53
5.3.2	NORSKE REGLER OM UNDERSØKELSES- OG RAPPORTERINGSPLIKT	56
6	<u>INTERNASJONALT SAMARBEID I ETTERFORSKNINGSFASEN</u>	61
6.1	VILKÅR OM DOBBEL STRAFFBARHET	61
6.2	INFORMASJONSUTVEKSLING MELLOM STATER	63
6.3	OPPHEVELSE AV BANKENES TAUSHETSPLIKT	65
6.4	SÆRLIG OM ETTERFORSKNINGSMETODER	66
7	<u>SAKSBEHANDLINGSREGLER</u>	69
7.1	UTLEVERING AV LOVBRYTERE	69
7.1.1	INTERNASJONALE REGLER OM UTLEVERING AV LOVBRYTERE	69
7.1.2	NORSKE REGLER OM UTLEVERING AV LOVBRYTERE	70
7.2	BESKYTTELSE AV VITNER OG OFRE	71
7.2.1	INNLEDNING	71
7.2.2	INTERNASJONALE REGLER	72
7.2.3	NORSKE REGLER	72

8	<u>SANKSJONSBESTEMMELSER</u>	74
8.1	INTERNASJONALE SANKSJONSBESTEMMELSER OM HVITVASKING	74
8.2	NORSKE SANKSJONSBESTEMMELSER OM HVITVASKING	74
8.3	INTERNASJONALE SANKSJONSBESTEMMELSER I KORRUPSJONSSAKER	75
8.4	NORSKE SANKSJONSBESTEMMELSER OM KORRUPSJON	75
8.5	INTERNASJONALE REGLER OM INNDRAGNING	76
8.6	NORSKE REGLER OM INNDRAGNING	80
8.7	REGLER OM ULOVLIG BERIKELSE I FN-KONVENSJONEN MOT KORRUPSJON	83
9	<u>KONKLUSJON</u>	85
10	<u>LITTERATURLISTE</u>	88
11	<u>VEDLEGG</u>	1
11.1	DIREKTIVER	1
11.2	DOMSREGISTER	1
11.3	ELEKTRONISKE DOKUMENTER	2
11.4	FORARBEIDER	3
11.5	LOVSREGISTER	4

1 Innledning

1.1 Presentasjon av avhandlingen

1.1.1 Hvitvasking og forbindelsen til korrupsjon

Avhandlingen vil gi en oversikt og drøftelser av internasjonale initiativ mot hvitvasking og korrupsjon. Korrupsjon og hvitvasking inngår begge i begrepet økonomisk kriminalitet - som betegner den kriminaliteten som er knyttet til næringslivet og annen organisert virksomhet i privat og offentlig sektor.¹

Med hvitvasking menes vanligvis det å forvandle utbytte av straffbare handlinger til tilsynelatende lovlige midler.²

En universal definisjon av korrupsjon finnes heller ikke, men dreier seg om smøring og bestikkelser i offentlig eller privat virksomhet. Motivet er som regel å oppnå særlige fordeler, hvilket fører til at det skjer brudd på rettslige krav eller etiske normer.³

Unndragelse av legale eller illegale verdier for myndigheter har en lang historie. For ca. 3000 år siden skjulte kjøpmenn i Kina ved hjelp av ulike teknikker sine inntekter for maktøverne. Pengene ble blant annet vekslet om til løvsøre, eller flyttet til en annen jurisdiksjon der pengene ble investert i ulike forretninger.⁴ Av nyere dato ble begrepet

---

¹ Skatte- og avgiftskriminalitet, konkurransekriminalitet, internasjonale bedragerier, subsidiebedragerier, verdipapirkriminalitet og konkurskriminalitet er andre former for økonomisk kriminalitet jfr. Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven) s. 14.

² Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 17.

³ Se NOU 2002: 22. En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon, s. 30.

⁴ Morris-Cotterill (2001) Tilgang: <http://www.globalpolicy.org/nations/corrupt/2001/05morris.htm>

hvitvasking kjent i Amerika på 1920-tallet⁵, der mafiaen genererte høye inntekter som stammet fra utpressing, gambling og spritsmugling. Mafiaen vasket disse pengene ved å opprette lovlige virksomheter der de blandet illegale og legale inntekter.

Korrupsjonsfenomenet er trolig minst like gammelt som hvitvasking.⁶

Grunnet høye mørketall er det umulig å fastslå hvor store verdier som hvert år hvitvaskes, men summene antas å være enorme. FN anslår at det årlig vaskes mellom US\$ 500 milliarder og 1000 milliarder US\$.⁷ Narkotikapenger utgjør i følge FN den største del av midler som årlig hvitvaskes. Det kan imidlertid med sikkerhet antas at en stor del omfatter midler som stammer fra korrupsjon.

I Norge regnes det med at det årlig hvitvaskes for rundt 140 milliarder kroner.⁸

Hvitvasking blir oftere sett i sammenheng med narkotikakriminalitet, enn ved elitekriminalitet, slik som bestikkelser og annen misbruk av myndighet. Internasjonalt fokus er derfor ofte blitt rettet mot kampen mot narkotika og reguleringer av hvitvasking. Den senere tid er det imidlertid rettet økt søkelys mot hvitvasking av korrupsjonsmidler.

Korrupsjon deles gjerne i to grupper. Grand Corruption er den mest omfattende korrupsjonen som finnes. Denne formen finnes i bransjer med omfattende kontrakter og enorme pengesummer. Rustningssektoren, byggebransjen og oljebransjen er eksempler på slike bransjer.⁹ Det er tale om enorme summer som er fordelt på få hender. Det kan være tvilsomme, ofte kriminelle, økonomiske bånd mellom multinasjonale selskaper og

---

⁵ Morris–Cotterill (1996) s. 21.

⁶ Se Thrap-Meyer (2001) s. 28. Forfatteren viser til en redegjørelse om korrupsjon i historisk perspektiv gitt med hovedvekt på forekomsten i Kina og i Romerriket.

⁷ Se hjemmesiden til United Nations Office on Drugs and Crime: Tilgang:

http://www.unodc.org/unodc/money_laundry.html

⁸ Artikkel i Aftenposten 17. november 2003.

⁹ Se Joly (2003) s. 198.

regjeringer.

Petit Corruption er bestikkelser av mindre omfattende karakter.¹⁰ Studenter som bestikker lærerne for ikke å bli kastet ut av universitetet og bestikkelse av politiet for å slippe å betale bøter, er to av mange eksempler.

I Norge anses korrupsjonstrusselen som særlig høy i oljevirksomheten, bygg- og anleggssektoren, finansnæringen, deler av offentlig sektor og innenfor Forsvaret.¹¹

Korrupsjon har negative virkninger i de fleste samfunn. Korrupsjon forårsaker at offentlig og privat sektor ikke drives rasjonelt. Korrupsjon er videre et tegn på statlig svikt og undergraver demokratiet.¹²

Korrupsjon medfører særlig en rekke uheldige konsekvenser for utviklingsland. Bistandsmidler kan bortfalle grunnet svekket troverdighet til landet. Dette fører følgelig til en forverret situasjon for landets fattige. Landets utviklingsmuligheter på det økonomiske og politiske plan vil derfor stagnere.

Korrupsjonsskandaler i fattige utviklingsland i Afrika og Latin-Amerika omfatter særlig høye beløp. Det kan her trekkes frem at den tidligere diktator i Nigeria, Sani Abacha, tømte statskassen for minst US\$ 4 milliarder.¹³ Ex-president i Zaire, Mobutu Sese Seko, bidro til at US\$ 5 milliarder sporløst forsvant fra statskassen. Beløpet utgjorde på dette tidspunkt det samme som Zaires utenlandsgjeld.¹⁴ Ved hjelp av ulike hvitvaskingsteknikker befinner disse korrupsjonsmidlene seg i ulike finansinstitusjoner rundt hele verden.

---

¹⁰ Ramberg Krutnes, 10. september 2003.

¹¹ Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 16.

¹² Eigen (2003) Paneldebatt i Polyteknisk Forening 21. oktober 2003.

¹³ Levi (2001) s. 204.

¹⁴ FN-rapport, 2002 s. 3. Rapporten ble utarbeidet i forbindelse med FN-konvensjonen mot korrupsjon.

Tilgang: http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/session_4/12e.pdf

Korrupsjon foregår selvsagt også i den vestlige verden. Den mest alvorlige korrupsjonssaken i Norge er trolig UNICEF-dommen.¹⁵ I Borgarting lagmannsrett 24. januar 2003 ble en innkjøpsleder i UNICEF dømt til fengsel i 5 år og 6 måneder for å ha mottatt bestikklser til en verdi av ca. 5 millioner kroner som motytelse for å tildele kontrakter til ulike selskaper. Etterforskning av midlene ble gjennomført i 14 forskjellige land, blant annet i såkalte skatteparadiser. Etterforskningen kartla hvordan bestikkelsene gjennom forskjellige hvitvaskingsoperasjoner og hemmelige avtaler til slutt havnet tilbake hos innkjøpslederen.

Den såkalte Nigeriandommen er et eksempel på hvordan nordmenn kan blandes inn i hvitvaskingsforbrytelser. I Sandnes tingsrett i 2002 ble 3 tiltalte dømt til fengsel for forsøk på hvitvasking av 17 millioner US\$ (ca 160 millioner kroner).¹⁶ Dommen er noe spesiell fordi de tiltalte ble dømt for forsøk på hvitvasking selv om det ikke var bevist at pengene virkelig eksisterte. I ankesaken ble imidlertid kun administrerende direktør i selskapet dømt, mens de to andre tiltalte ble frifunnet.¹⁷ Selskapet hadde fått en henvendelse fra den såkalte Nigeria-mafiaen som opererer fra London og flere land i Afrika. Mafiaen ber for eksempel om hjelp til å overføre penger til fond, eller om tilgang til bankkonti i utlandet.¹⁸

Elf-skandalen i Frankrike er et eksempel på hvordan selskaper tar i bruk bestikklser blant annet for å sikre seg kontrakter i afrikanske oljerike stater.

EU har vært rammet av korrupsjonsskandaler. Den forrige EU-kommisjonen (Santer-kommisjonen) måtte gå av etter omfattende korrupsjonsanklager. For tiden er beskyldninger om korrupsjon rettet mot kommisjonens statistikkbyrå Eurostat.

Hvitvasking og korrupsjon er et stort globalt problem.

---

¹⁵ LB-2002-01332.

¹⁶ Sandnes tingrett 14. oktober 2002.

¹⁷ LG-2003-000360

¹⁸ Mer om Nigeriandommen og Nigeria-mafiaen på Økokrims hjemmeside. Tilgang:

<http://www.okokrim.no/>

1.1.2 Problemstillinger i forhold til hvitvasking og korrupsjon

Det finnes en rekke ulike teknikker for å vaske utbytte av straffbare handlinger. Avhandlingen vil ikke ta sikte på å redegjøre for alle, men det kan slås fast at hvitvasking i juridisk teori ofte beskrives som en tredelt prosess, herunder plassering, tilsløring og integrering av midler som stammer fra kriminelle handlinger.¹⁹ Et eksempel er korrupsjonsmidler som plasseres i hemmelige konti i utlandet. Opphavet til midlene tilsløres. Dernest integreres pengene legalt i opprinnelseslandets økonomi. Midlene er hvitvasket når de anses som lovlig ervervet, og ikke kan settes i forbindelse med korrupsjonshandlingen.

Hvitvasking foregår gjerne i lukkede miljøer hvor aktørene har profitt som felles mål. I motsetning til for eksempel voldskriminalitet, finnes det ved hvitvasking ingen ofre som kan bidra til å oppklare saken, noe som gjør etterforskning særlig vanskelig.

Når grenser åpnes og hindringer for fri bevegelse av personer, varer, tjenester og kapital bygges ned, blir også kriminaliteten mer internasjonal. Kriminaliteten tilpasser seg dette internasjonale markedet. Kriminelle personer, grupper og organisasjoner finner hverandre utover nasjonale grenser. Hvitvasking skjer blant annet ved raske anonyme elektroniske overføringer over landegrensene, spesielt via Internett og kan være særdeles vanskelig å spore og avdekke. Selve bestikkelsen kan være overlevert i kontanter eller blitt overført til en bankkonto, noe det ikke vil finnes spor av ved en eventuell ransaking.

---

¹⁹ FNs fremstilling av prosessen. Tilgang: http://www.unodc.org/unodc/en/money_laundering_cycle.html

En rapport utarbeidet av FN ²⁰ redegjør for følgende problemstillinger som gjør seg gjeldende ved hvitvasking og repatriering av korrupsjonsmidler.²¹

Nasjonale grenser og politiets manglende tvangsjurisdiksjon i utlandet medfører at etterforskning av økonomisk kriminalitet er komplisert og tidkrevende. Etterforskning er videre problematisk grunnet manglende trening i å spore hvitvaskede midler og sette disse i sammenheng med korrupsjonshandlingen. Handlinger som er straffbare i et land kan være straffrie i et annet. Dette kan blant annet få konsekvenser for adgangen og plikten til å utveksle informasjon.

Manglende samarbeidsmetoder samt manglende internasjonale instrumenter for å anerkjenne fullbyrdelse av utenlandske rettslige avgjørelse er til hinder for etterforskningen. Adgang til rettssystemet i anmodende stat vil i de fleste tilfeller være komplisert grunnet manglende harmonisering av rettsregler.

Når korrupsjon er påvist oppstår problemet med hensyn til beslagleggelse og inndragning av midler som befinner seg i utlandet.

Stater kan av politiske grunner være lite samarbeidsvillige. Det kan oppstå tvil om den anklagende stats motiver. Staten som plikter å gi fra seg midler kan stille seg vantro til styret i mottakkerlandet og kan uttrykke skepsis over hva som vil skje med de tilbakebetalte midlene. Det kan videre oppstå konkurrerende krav mellom stater og hjelpeorganisasjoner.

Manglende gjennomsiktighet i banker rundt om i verden i form av hemmelige bankkonti og såkalte skatteparadiser fører til at korrupsjonsmidler vanskelig kan spores. Mangel på bankrutiner mot hvitvasking førte i den nevnte Abacha-saken til at enkelte vestlige bankansatte dro til Nigeria for å frakte koffertene fulle av kontanter ut av

---

²⁰ Se fotnote 14.

²¹ FN-rapporten kapittel 3.

landet.²²

Ved korrupsjonsmistanke rettet mot presidenter og statsministere kan strafferettslig immunitet hindre videre forfølgelse. Et ferskt eksempel er rettssaken mot Italias statsminister Silvio Berlusconi som høyst sannsynlig blir stanset etter at nasjonalforsamlingen i juli 2003 ga regjeringssjefen immunitet. Dette betyr at rettssaken som pågikk i juli i Milano, der Berlusconi er beskyldt for å ha bestukket to dommere i 1985 avvises.

Særlig aktuelt ved korrupsjonsforbrytelser er “Private Banking” hvor kriminelle får hjelp av bankansatte til investeringer slik at for eksempel korrupte tjenestemenn og andre personer med høye stillinger innen det offentlige kan bruke pengene anonymt.

Såkalte “Walking trust accounts“, kontoer som automatisk beveger seg til en annen jurisdiksjon når etterforskning er igangsatt, er en annen metode som legger forholdene til rette for økonomisk kriminalitet.

Slike kontoer medfører en sperre for etterforskning av mistenkte gjerningsmenn, noe som gjør det vanskeligere og dyrere å spore midlene.²³

Det er etter dette et behov for et internasjonalt regelverk som gjør det enklere å avdekke og forfølge korrupsjons- og hvitvaskingsforbrytelser.

---

²² FN-rapporten s. 5.

²³ Levi (2001) s. 205.

1.1.3 Begrunnelse for valg av oppgave

Korrupsjon og hvitvasking har økt aktualitet både internasjonalt og i Norge. Regjeringen opprettet i 2002 en prosjektgruppe som skal styrke Norges arbeid internasjonalt mot korrupsjon og hvitvasking. Leder av prosjektet, spesialråd Eva Joly, er særlig kjent som dommer i Frankrike hvor hun avslørte korrupsjonsskandaler blant fremstående offentlige tjenestemenn.

I 2003 ble lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. vedtatt (hvitvaskingsloven).²⁴

Det er videre inntatt nye korrupsjonsbestemmelser i almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 i år (straffeloven). Bestemmelsene omhandler henholdsvis simpel korrupsjon i § 276 a, grov korrupsjon i § 276 b samt påvirkningshandel i § 276 c.²⁵

Den alminnelige oppfatning har gjerne vært at korrupsjon ikke er et nevneverdig problem i Norge. Medias dekning av korrupsjonssaker inneværende år har trolig endret dette synet.

Det kan videre trekkes frem at Norge de senere år har falt nedover på Transparency International liste (den såkalte Corruption Perception Index) over de minst korruperte stater i verden.²⁶ Dette er en utvikling som ikke kan regnes som ønskelig. Norge har

---

²⁴ Lov av 20. juni 2003 nr. 41. Loven trer i kraft 1. januar 2004.

²⁵ Gjennomført ved lov av 4. juli 2003 nr. 78.

²⁶ Mer om Transparency International og Corruption Perception Index på organisasjonens hjemmeside.

Tilgang:

<http://www.transparency.no/visartikkel.php?id=59&p=&PHPSESSID=b1840e222b58190962b38df09a057fa7>

videre vært det ”mest korruperte” land i Norden på denne indeksen siden 1995 da målinger av korrupsjon startet. På årets måling er Norge på 8. plass over de minst korruperte stater i verden.

I de senere år har fokus blitt rettet mot norske bistandsmidler som er forsvunnet i korrupsjon. Som et av verdens største giverland er det i Norges interesse at bistandsmidler blir anvendt rettmessig. Jeg har derfor funnet det interessant å drøfte om internasjonale regelverk kan sikre repatriering av slike midler.

Som praktikant ved den norske ambassade i Wien fikk jeg overvære enkelte av forhandlingene til FN-konvensjonen mot korrupsjon. Dette ga meg et innblikk i hvilke problemer det internasjonale samfunn står ovenfor i kampen mot korrupsjon og hvitvasking.

For å få bukt med korrupsjon er det internasjonale samfunn avhengig av et godt regelverk rettet mot hvitvasking. Jeg har derfor valgt å behandle korrupsjon og hvitvasking samlet.

1.2 Avgrensninger

Avhandlingen vil behandle hovedpunkter i sentrale konvensjoner og annet regelverk som omhandler korrupsjon og hvitvasking.

Dette betyr at annen kriminalitet som kobles til hvitvasking ikke vil bli behandlet nærmere.

Etter angrepet på New York 11. september 2001 har hvitvasking i større grad blitt knyttet til finansiering av terrorisme. Terrorismen vil ikke bli behandlet ettersom det er korrupsjon som er tema i avhandlingen. Det avgrenses derfor mot FN-konvensjonen om bekjempelse av finansiering av terrorisme.²⁷

Bilaterale avtaler i forbindelse med utviklingshjelp blir ofte brukt for å hindre korrupsjonshandlinger. Giverstaten ønsker med dette å oppnå at midlene skal nyttes innenfor de rammer avtalen setter. Avtaler av denne art blir ikke nærmere behandlet da multilaterale avtaler er tema i denne sammenheng.

Etterforskning av grenseoverskridende økonomisk kriminalitet skjer ofte i internasjonale fora, for eksempel gjennom International Criminal Police Organization, (INTERPOL). Det avgrenses i det følgende mot slike organisasjoner.

1.3 Den videre fremstilling

Avhandlingen vil drøfte i hvilken utstrekning internasjonale forpliktelser er verktøy til å avdekke, etterforske og straffeforfølge hvitvasking og korrupsjon.

En redegjørelse for hvordan internasjonale forpliktelser er gjennomført i norsk rett vil bli gitt løpende.

I det følgende vil jeg først i kapittel 2 gjennomgå den metode og noen av de rettskildefaktorer som skal benyttes i avhandlingen.

---

²⁷ Nærmere om FN-konvensjonen om bekjempelse av finansiering av terrorisme i Ot.prp. nr. 61 (2001-2002) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FN's sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001) Ved endringslov 28. juni 2002 nr. 54 er konvensjonen gjennomført i norsk rett. Det er blant annet innført et nytt straffebud i straffeloven § 147 a, som uttrykkelig retter seg mot terrorhandlinger.

Derneft vil jeg i kapittel 3 gi en oversikt over hvilke rettskilder avhandlingen vil behandle, før jeg i kapittel 4 redegjør for ulike korrupsjons- og hvitvaskingshandlinger som straffes internasjonalt og i norsk rett.

Kapittel 5 og 6 omhandler forebygging og etterforskning av hvitvaskings- og korrupsjonshandlinger.

Kapittel 7 redegjør for bestemmelser som gjør seg gjeldende ved adgangen til å utlevere lovbrutere samt regler vedrørende beskyttelse av vitner.

Kapittel 8 tar for seg hvordan lovbrutere skal straffes, og adgangen til å inndra utbytte av straffbare handlinger. Konklusjonen kommer så i kapittel 9.

2 Metode

2.1 Innledning

De konvensjoner og norske regler som vil bli behandlet i oppgaven er av nyere dato. Dette betyr at det ikke finnes mye juridisk litteratur som berører tolking og forståelsen av dem. Imidlertid finnes det en rekke litteratur, herunder artikler i tidsskrifter og aviser som omhandler korrupsjon og hvitvasking.

Tatt i betraktning at oppgavens tema er et stort samfunnsmessig problem har jeg funnet det betimelig å nevne uttalelser i media som vil kunne belyse problemstillinger på området.

Metoden vil variere noe ettersom jeg skriver både om folkerett og norsk rett. Tolking av norske regler og konvensjoner vil utgjøre hoveddelen i oppgaven. Disse to rettskildedefaktorene vil derfor bli behandlet nedenfor under punkt 2.2 og 2.3.

2.2 Tolking av norske rettskilder

En viktig del av oppgaven er å fastlegge innholdet i norske regler om korrupsjon og hvitvasking.

Straffelovens korrupsjonsbestemmelser og hvitvaskingsloven - som begge ble vedtatt i år - står sentralt i avhandlingen. Det faktum at lovbestemmelsene er relativt nye har visse rettskildemessige implikasjoner.

Ved tolkingen av reglene finnes det ingen rettspraksis som viser hvordan domstolene vil tolke og anvende reglene i konkrete tilfeller. Bestemmelsens ordlyd og forarbeider vil av denne grunn ha desto mer vekt ved tolkingen.

2.3 Tolking av internasjonale konvensjoner

Konvensjonstolking atskiller seg i visse henseender fra tolking av nasjonalrettslige regler. Fordi konvensjoner regulerer rettsforhold mellom suverene stater, legger suverenitetsprinsippet føringer for konvensjonstolking. Statene skal ikke anses for å være bundet av mer enn den teksten de har samtykket i, og ordlyden er derfor den helt sentrale rettskildefaktoren ved konvensjonstolking. Dette er for øvrig klart uttrykt i Wienkonvensjonen artikkel 31.²⁸ Forarbeider til konvensjonen kan på nærmere bestemte betingelser bli brukt som supplerende tolkingsmomenter jfr. Wienkonvensjonen artikkel 32.

Som en konsekvens av dette spiller konvensjonsforarbeider en langt mer beskjeden rolle i folkeretten enn lovforarbeider gjør i norsk rett.²⁹

Jeg vil til tross for dette i det følgende benytte forklarende rapporter, også kalt "Explanatory Reports", ved tolkingen av konvensjoner. I forbindelse med konvensjoner er det vanlig at en ekspertkomité utarbeider "Explanatory Reports" som gjennomgår konvensjonens forhistorie, forhandlinger og kommenterer de enkelte bestemmelsene.

I Rt. 2002 s. 575 kom Høyesteretts mindretall, representert ved dommer Skoghøy, med en uttalelse om slike forklarende rapporters rettskildemessige betydning ved tolkingen av konvensjoner.

Slike rapporter skal ifølge mindretallet likestilles med forarbeider.

---

²⁸ Wienkonvensjonen om traktatretten av 23. mai 1969.

²⁹ Ruud, Ulfstein og Fauchald (1997) s. 26.

Videre inneholder forklarende rapporter ikke noen bindende autoritativ fortolkning av konvensjoner. Utsagnet rettet seg riktignok mot forklarende rapporter til tilleggsprotokollene til den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, hvilket reiser spørsmål ved dommens betydning for forklarende rapporter til andre konvensjoner.

Et annet moment er at uttalelsene kom fra Høyesteretts mindretall og det kan derfor være uklart om disse er uttrykk for gjeldene rett.

Uavhengig av forklarende rapporters vekt som rettskildefaktor kan det være nyttig å lese dem for å få et innblikk i konvensjonens forhistorie samt at de kommenterer de enkelte bestemmelser.

3 Oversikt over rettskildene

3.1 Internasjonale initiativ mot korrupsjon og hvitvasking

På 1980 - og 90 tallet kom de første internasjonale tiltak mot hvitvasking og korrupsjon.

En viktig del av arbeidet mot hvitvasking har vært å hindre at svarte penger inntar banksystemer, og sørge for at de kan spores om de finner veien i systemet.³⁰

I 1988 kom med Baseldeklarasjonen³¹ et viktig initiativ i kampen mot hvitvasking. Deklarasjonen ble vedtatt av sentralbanksjefene i ”10-landsgruppen”, og oppfordrer bankene til å gjennomføre det såkalte Know-Your-Customer-prinsippet (kjenn-din-kunde-prinsippet). KYC-prinsippet går lengre enn å vite kundens navn og adresse. Prinsippet involverer å vite noe om kundens sedvanlige aktiviteter. Er en transaksjon i uoverensstemmelse med hva banken kan forvente seg, kan banken være forpliktet til å melde fra om forholdet til rette vedkommende myndigheter. Deklarasjonen oppfordrer videre landene til samarbeid for å motvirke at finansinstitusjoner blir brukt til hvitvasking.

I 1988 ble også FN-konvensjonen om narkotika vedtatt.³² Norge ratifiserte konvensjonen i 1994. Konvensjonen inneholder regler vedrørende bekjempelse av narkotika samt bestemmelser som pålegger medlemsstatene å kriminalisere hvitvasking av narkotikautbytte. Konvensjonen har videre regler om etterforskning og inndragning

---

³⁰ Levi (2001) s. 206.

³¹ Basle Committee on Banking- Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money-laundering, 1988.

³² De Forente Nasjoners konvensjon om ulovlig handel med narkotiske stoffer og psykotropiske stoffer, heretter Wienkonvensjonen.

av utbytte som stammer fra narkotikaforbrytelser.

Av nyere dato er FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.³³ Konvensjonen er utarbeidet av FN med det formål å fremme samarbeid for mer effektiv forebygging og bekjempelse av grenseoverskridende organisert kriminalitet. Konvensjonen inneholder tre protokoller om henholdsvis menneskehandel, menneskesmugling og ulovlig befatning med våpen. Protokollene vil i det kommende ikke bli nærmere behandlet.³⁴ Konvensjonens primære mål er å harmonisere de ulike staters rettsregler som tidligere har vært en hindring for samarbeid. Derne utformer konvensjonen standarder for nasjonal lovgivning slik at organisert kriminalitet kan bekjempes effektivt. Konvensjonen ble vedtatt 15. november 2000. Avtalen trådte i kraft 29. september i år. 41 stater har pr. september 2003 ratifisert avtalen.³⁵ Norge ratifiserte avtalen juni i år.

Forhandlingene i FN om en konvensjon mot korrupsjon ble avsluttet oktober i 2003.³⁶ Konvensjonen ble vedtatt av FNs generalforsamling 31. oktober. Konvensjonen er meget omfattende og inneholder regler om forebygging av korrupsjon og hvitvasking, internasjonalt samarbeid, tilbakeføring av midler og kriminalisering. Konvensjonen omfatter også tiltak mot hvitvasking og en oppfølgingsmekanisme. Undertegningen av konvensjonen vil skje i Merida, Mexico i desember i år.

OECD³⁷ utarbeidet i 1997 en konvensjon om samarbeid av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjonale forretningsforhold.³⁸ Ved å innføre et globalt forbud mot korrupsjon i forbindelse med internasjonale forretningstransaksjoner ønsker

---

³³ The United Nations Convention against Transnational Organized Crime, heretter CATOC-konvensjonen.

³⁴ Mer om Norges forpliktelser av menneskehandelprotokollen i Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

³⁵ Tilgang: http://www.odccp.org/odccp/crime_cicp_signatures_convention.html

³⁶ Heretter FN-konvensjonen mot korrupsjon.

³⁷ Organisation for Economic Co-operation and Development

³⁸ Heretter OECD-konvensjonen.

konvensjonen å sørge for lik konkurranse i næringslivet. Korrupsjon i næringslivet kan bety at den beste tilbyderer settes til side til fordel for den som bestikker.

Norge ratifiserte konvensjonen 18. desember 1998.³⁹ Som følge av dette ble bestemmelsen om aktiv korrupsjon i straffeloven § 128 endret til også å gjelde for utenlandske offentlige tjenestemenn og tjenestemenn i mellomstatlige organisasjoner.

Alle OECDs medlemsland, samt Argentina, Brasil, Bulgaria, Chile og Slovakia er konvensjonspartnere. OECD-landene er viktige land i verden når det gjelder internasjonal handel og investeringer, og korrupsjon regnes som et stort problem i slike internasjonale forhold. For tiden vurderer OECD Norges arbeid mot korrupsjon for andre gang.

Innen Europarådet har det blitt produsert en rekke konvensjoner på korrupsjons- og hvitvaskingsområdet.

I 1990 ble Europarådets konvensjon mot hvitvasking vedtatt.⁴⁰ I motsetning til Wienkonvensjonen er konvensjonen ikke begrenset til å gjelde utbytte av narkotikakriminalitet.

Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon ble vedtatt i 1997. Formålet med konvensjonen er å styrke det internasjonale samarbeidet om bekjempelse av korrupsjon. Medlemsstatene forplikter seg til å samarbeide om en felles strafferettslig praksis i kampen mot korrupsjon, herunder vedtakelse av hensiktsmessig lovgivning og forebyggende tiltak, jfr. fortalens 4. ledd. Pr. oktober 2003 har 22 stater ratifisert avtalen, mens 23 stater har signert den.⁴¹ Europarådskonvensjonen har nødvendiggjort endring av det norske regelverket på korrupsjonsområdet som ble gjennomført juli i år.

---

³⁹ 34 stater har ratifisert konvensjonen pr. 10. oktober 2003.

⁴⁰ Europarådets konvensjon om hvitvasking, ransaking, beslag og inndragning av utbytte fra straffbare handlinger, heretter hvitvaskingskonvensjonen.

⁴¹ Tilgang: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>

EU har også utarbeidet tiltak mot korrupsjon og hvitvasking.

I 1991 kom det første hvitvaskingsdirektivet⁴² om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking. Direktivet retter seg kun mot hvitvasking av utbytte fra narkotikaforbrytelser jfr. fortalen. Direktivets fortale oppfordrer imidlertid til å foreta en generell kriminalisering av hvitvasking utover narkotikaforbrytelser.

Endringsdirektivet⁴³ forplikter medlemsstatene til å bekjempe hvitvasking av utbyttet fra all organisert kriminell virksomhet, deriblant korrupsjon og bedrageri, jfr. artikkel 1 bokstav e. Videre utvides kretsen av juridiske og fysiske personer som omfattes av direktivet vesentlig.

Nasjonale og internasjonale regler har tvunget banker til å innføre initiativ som hindrer at de deltar i hvitvaskingsprosessen. Påvirket av angst for å få omdømt ødelagt og et ønske om å unngå omfattende reguleringer, arbeider privat sektor frivillig internasjonalt for å bekjempe hvitvasking. Siden 1970-tallet har for eksempel grand corruption påvirket sveitsiske bankers standarder for due diligence. Bankene er oppfordret til alltid å fatte mistanke når en kunde ønsker å opprette en konto i utlandet.⁴⁴

I 2000 sluttet 11 av verdens største banker seg til Wolfberg prinsippene⁴⁵ som inneholder prosedyrer etter "kjenn-din-kunde-prinsippet", og overvåkning av kontoer, særlig de som tilhører såkalte "Politically Exposed Persons". Eksempel på dette er potensielle korrupte statlige tjenestemenn. Ved å etterleve internasjonale forpliktelser håper bankenes å bedre deres renommé. Et godt rykte later til å være viktig for banker, ettersom flere banker ønsker å tilslutte seg Wolfbergsprinsippene.⁴⁶

---

⁴² Rådskdirektiv 91/308/EØF om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking er en del av Norges forpliktelser etter EØS-avtalen jfr. vedlegg IX pkt. 23.

⁴³ Europaparlaments-og rådskdirektiv 2001/97/EF om endring av rådskdirektiv 91/308/EØF.

⁴⁴ Levi (2001) s. 209-211.

⁴⁵ Wolfsberg Principles 2000.

⁴⁶ Levi (2001) s. 209-211.

Den tidligere nevnte Abacha-saken illustrerer hvordan banker er villige til å inngå kundeforhold med korrupsjonsmistenkte statsledere. Samtidig viser Abacha-saken hvordan banknæringen selv svarer med sanksjoner. I 1998 overførte Sani Abacaha familien US\$ 60 millioner til Citibank i London. Familien stjal rundt 4 milliarder US\$, hvor halvparten av midlene stammet fra Nigerias sentralbank. En rekke banker er involvert i oppbevaring av disse pengene. Til nå er US\$ 1.4 milliarder funnet og beslaglagt i banker i Liechtenstein, Luxembourg og Sveits. I september 2000 navnga og kritiserte Swiss Federal Banking Commission banker i Sveits, deriblant Crédit Suisse for å tillate at Abacha-familien hevet US\$ 660 millioner. I mars 2001 slo UK Financial Services Authority (FSA) fast at selv om noen av bankene hadde reportert om mistenkelige transaksjoner, hadde 15 av 23 banker som var involverte i Abacha-skandalen tydelige kontrollsvakheter.⁴⁷

3.1.1 Oppfølging og overvåkning av internasjonale konvensjoner

Konvensjoner og andre internasjonale forpliktelser vil ha liten verdi om forpliktelsene ikke følges opp i praksis. Det er derfor viktig med effektive overvåkningsmekanismer.

Europarådskonvensjonen artikkel 23 slår fast at Group of States against Corruption (GRECO) skal overvåke statenes gjennomføring av konvensjonen.⁴⁸

Konvensjonspartnerne blir automatisk medlemmer av GRECO jfr. artikkel 32 nr. 3.

Gjennom GRECO forplikter statene seg til å underkaste seg en gjensidig evaluering av lovgivning og praksis som det enkelte land har vedtatt som oppfølgingsmekanismer av avtalen. Formålet med GRECO er å forberede medlemmenes evne til å bekjempe

---

⁴⁷ Levi (2001) s. 204.

⁴⁸ GRECO skal overvåke medlemmenes overholdelse av 20 retningsgivende prinsipper fastsatt av Europarådets ministerkomité mot korrupsjon, og gjennomføring av internasjonale regler. GRECO skal bestå av representanter fra medlemsstatene. Blant annet skal GRECO vedta evalueringsrapporter.

korupsjon ved en dynamisk prosess og press fra likesinnede og gjennom dette følge opp overholdelsen av korupsjonsforpliktelsene.⁴⁹

Norge kom stor sett heldig ut av GRECOs evaluering forrige gang. Et unntak var at Norge påviste manglende kunnskap og dokumentasjon om forekomsten av korupsjon og bestikkelser i privat og offentlig sektor.

OECD har også en egen arbeidsgruppe som overvåker statenes oppfølging av konvensjonen jfr. artikkel 12.⁵⁰

Hvordan FN-konvensjonen mot korupsjon skal overvåkes er pr. november 2003 uklart. Partene vil møte om halvannet år på den såkalte statsparts-konferansen, ”conference of the parities”, der statene kan foreslå mindre endringer. Der vil også spørsmål knyttet til overvåkning av konvensjonen stå sentralt.

3.2 FATFs 40 ANBEFALINGER

En betydningsfull aktør i kampen mot hvitvasking er Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), et intergovernmental, policymaking organ som ble opprettet av G-7 landene i 1989 for å veilede implementeringen av anti-hvitvasking tiltak på bakgrunn av FN-konvensjonen mot narkotika. FATF har 31 medlemmer; 29 land og to internasjonale organisasjoner (EU-kommisjonen og Gulfstatenes samarbeidsråd). Norge sluttet seg til FATF i 1991. Alle OECD-landene er med i FATF. Videre er blant andre Argentina, Brasil, Hongkong, Mexico og Singapore medlemmer. Noen land, herunder Sør-Afrika og Russland har observatørstatus.

---

⁴⁹ GRECOs anbefaling til Norge. Tilgang: <http://www.greco.coe.int/evaluations/Default.htm>

⁵⁰ OECDs vurdering av Norges innsats mot korupsjon og hvitvasking.

Tilgang: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/35/2389183.pdf>

FATF har utarbeidet 40 anbefalinger om tiltak mot hvitvasking av utbytte og gjennomfører evalueringer av ulike lands regelverk. Anbefalingene omhandler identifisering av kunder, undersøkelse og rapportering av mistenkelige transaksjoner og internasjonalt samarbeid. Organisasjonens anbefalinger er ikke formelt bindende for medlemslandene, men anses som internasjonale standarder for tiltak mot hvitvasking og oppleves som forpliktende.⁵¹ Stater og selskaper som er involvert i hvitvasking og som ikke imøtekommer FATFs anbefalinger risikerer å bli svartelistet av organisasjonen.⁵² Anbefalingene fra 1996 anses for å være gjennomført i norsk rett. Anbefalingene ble ferdig revidert i juni 2003 og er utvidet til å gjelde tiltak mot finansiering av terroristhandlinger.⁵³

Internasjonale konvensjoner bygger, som oppgaven vil vise, i stor grad på anbefalinger fra FATF.

---

⁵¹ Se mer om FATF på organisasjonens hjemmeside; <http://www1.oecd.org/fatf/>

⁵² Ifølge FATFs liste fra november 2003 er det nå ni land på svartelisten : Cook Islands, Egypt, Guatemala, Indonesia, Myanmar, Nauru, Nigeria, Philippinene, Ukraina. Tilgang: http://www1.oecd.org/fatf/NCCT_en.htm

⁵³ FATFs 40 anbefalinger. Tilgang: http://www1.oecd.org/fatf/pdf/40Recs-2003_en.pdf

3.3 Norske rettskilder

Hvitvaskingsloven vil, når den trer i kraft, avløse bestemmelsene om tiltak mot hvitvasking av penger i finansieringsvirksomhetsloven⁵⁴ §§ 2-17 og 2-17 a.

Hvitvaskingsloven gjennomfører Norges internasjonale forpliktelser etter EUs endringsdirektiv og FATFs anbefalinger mot finansiering av terrorisme.

Straffeloven § 317 omhandler regler mot hvitvasking og heleri.

Korrupsjonsbestemmelser er nedfelt i straffeloven. Straffeloven § 128 omhandler bestikkelse av offentlig tjenestemenn i Norge og i utlandet. De nye korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven, § 276 a og §§ 276 b og 276 c medførte at §§ 112 og 113 ble opphevet i forbindelse med lovendringene.

Det vil bli redegjort mer utførlig for disse reglene i punkt 4.5.

---

⁵⁴ Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) av 10. juni 1988 nr. 40.

4 Det straffbare forhold

4.1 Handlinger som straffes som korrupsjon i internasjonal rett

4.1.1 Bestikkelser i offentlig sektor

OECD-konvensjonen retter seg mot den som bestikker, såkalt aktiv korrupsjon jfr. artikkel 1. Passiv korrupsjon, det å be om eller motta penger eller andre goder, faller utenom konvensjonen. Det er etter bestemmelsen snakk om bestikkelse når noen:

”forsettlig tilbyr, lover, eller gir en urettmessig økonomisk eller ikke-økonomisk fordel, for å få en utenlandsk offentlig tjenestemann til å foreta eller unnlate å foreta handlinger i tjenesten slik at en kan få eller ta vare på oppdrag eller annen utilbørlig fordel i tilknytning til internasjonale forretningsforhold. Dette skal gjelde både direkte ytelser, og ytelser som blir gitt via en mellommann og omfatter både ytelser til tjenestemannen selv og til en tredjepart.“

Konvensjonen gjelder, som vi ser, kun bestikkelse av offentlige tjenestemenn. Dette betyr at bestikkelser innen privat sektor er utenfor konvensjonens anvendelsesområde. Medvirkning er også straffbart jfr. artikkel 1 nr. 2.

Med offentlig tjenestemann menes ifølge artikkel 1 nr. 4 bokstav a enhver som er ansatt, eller som folkevalgt ivaretar et verv innen lovgivning, forvaltning, eller domstolene i et annet land, og enhver som utøver en offentlig funksjon for et land.

Bestikkelse av mellomstatlige tjenestemenn dekkes også av artikkel 1 nr. 4 bokstav a, og skal forstås som tjenestemenn i enhver internasjonal organisasjon etablert av stater, statlige organer, eller andre mellomstatlige offentlige organisasjoner. Det følger av bestemmelsen at det for eksempel er straffbart å bestikke tjenestemenn i FN, i EU eller i OECD. Bestemmelsen omfatter enhver tjenestemann i utenlandske stater, samt stater

som ikke har ratifisert OECD-konvensjonen. Det har videre ingen betydning om det er lokale borgere i tjenestemannens hjemland som utfører bestikkelsen jfr. ”via mellommenn”.

Bestikkelser av den type som konvensjonen prøver å fange opp var en del av en forretningskultur. Så sent som på 1980- og 90 tallet fikk bedrifter i Norge skattelette av midler som ble brukt til bestikkelser i enkelte utviklingsland for å oppnå kontrakter. Etter hva jeg har registrert , har ikke OECD rapportert om mange brudd på konvensjonen. Det er imidlertid etter min mening grunn til å tvile på at denne forretningskulturen har endret seg så raskt som det lave antall tilfeller kan tyde på.

Robin Thrap-Meyer skriver i sin doktoravhandling:⁵⁵

“det er f.eks. en kjent sak at norske bedrifter nytter bestikkelser som virkemiddel for å oppnå kontrakter og konsesjoner i forbindelse med forretninger i mindre regulerte stater”.

Denne doktoravhandlingen ble skrevet før endringen i straffeloven. Det kan derfor være interessant å stille spørsmål ved om denne kulturen har endret seg ettersom straffeloven i dag fanger opp slike tilfeller.

I september i år ble det klart at Økokrim har iverksatt etterforskning mot Statoil ASA. Bakgrunnen er en konsulentavtale som Statoil ASA har inngått med et utenlandsk konsulent selskap. I siktelsen nevnes straffeloven § 128 2. ledd,⁵⁶ samt straffeloven § 276 bokstav a, jfr. § 276 bokstav b som omhandler grov korrupsjon.

Saken viser at korrupsjon i forbindelse med inngåelse av kontrakter i utlandet er et høyst aktuelt problem i Norge.

Europarådskonvensjonen dekker såvel aktiv som passiv korrupsjon. Den oppstiller heller ingen begrensninger i hvilken sammenheng bestikkelsen skjer. I motsetning til

---

⁵⁵ Thrap-Meyer (2001) s. 18.

⁵⁶ Straffeloven § 128 2. ledd regulerer bestikkelse av utenlandske tjenestemenn.

OECD-konvensjonen omfattes korrupsjon i offentlig og i privat sektor. Konvensjonen har dermed et bredere anvendelsesområde enn OECD-konvensjonen.

En generell definisjon av korrupsjonsbegrepet finnes ikke i konvensjonen. De enkelte artikler fastslår imidlertid hvilken adferd som skal anses som korrupsjon.

Artikkel 2 og 3 retter seg mot korrupsjon begått av, eller overfor nasjonale offentlige tjenestemenn. Etter artikkel 2 skal det være straffbart ”å love, tilby eller gi utilbørlige fordeler til en nasjonal offentlig tjenestemann for at tjenestemannen skal handle eller unnlate å handle under utøvelse av sine funksjoner”, såkalt aktiv korrupsjon. Det er ingen begrensninger vedrørende bestikkerens identitet.

Artikkel 3 pålegger medlemsstatene å ha straffesanksjoner mot nasjonale offentlige tjenestemenn som anmoder om, mottar eller aksepterer tilbud om slike fordeler, såkalt passiv korrupsjon. Bestemmelsene gjelder uten hensyn til om fordelen er ment å komme tjenestemannen eller andre til gode.

En fordel må være ”utilbørlig” for å falle inn under konvensjonens anvendelsesområde. Utilbørlighetsvilkåret er meget sentralt i konvensjonen. Fordelen må ikke nødvendigvis være av økonomisk art. Det avgjørende er om den som mottar bestikkelsen får utbytte av bestikkelsen. Forarbeidene nevner ferier, penger og løfte om karriere utsikter som eksempler.⁵⁷ Det er videre ment å unnta ”advantages permitted by the law or by administrative rules as well as minimum gifts, gifts of very low value or socially acceptable gifts”.⁵⁸

Forholdet er straffbart etter konvensjonen selv om tjenestemannen ikke kunne ha handlet på annen måte innenfor rammen av gjeldende lov og regelverk, og selv om det må legges til grunn at tjenestemannen ville ha handlet på samme måte også uavhengig av bestikkelsen.

---

⁵⁷ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 37.

⁵⁸ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 38.

Statene plikter å ha tilsvarende regler oppstilt i artikkel 2 og 3 ved bestikkelse av en utenlandsk offentlig tjenestemann jfr. artikkel 5. Artikkel 5 gjelder følgelig både ved aktiv og passiv bestikkelse av utenlandske offentlige tjenestemenn. Statene plikter videre å straffeforfølge korrupsjon begått av eller overfor medlemmer av utenlandske offentlige forsamlinger som utøver lovgivnings- eller forvaltningsmyndighet jfr. artikkel 6.

Den såkalte Røkke-saken i Sverige gjelder ikke bestikkelse i forbindelse med forretninger, og faller således utenfor OECD-konvensjonens anvendelsesområde. Saken er imidlertid et eksempel på mulig bestikkelse av offentlig tjenestemann i utlandet og kan derfor sublimeres under artikkel 3.

Kjell-Inge Røkke og tre andre personer er satt under tiltale ved Oslo tingsrett for overtredelse av straffelovens § 128, for ”ved ytelse av eller tilsagn om fordeler å ha søkt å få en offentlig tjenestemann til urettmessig å foreta eller unnlate en tjenestehandling, eller medvirket til dette.” Bakgrunnen er mulig bestikkelse av den svenske sjøfartsinspektøren Claes Pallin for å kjøpe svenske båtførerpapirer. Rettssaken er utsatt på ubestemt tidspunkt.

Bestikkelse av utenlandske og nasjonale tjenestemenn er straffbare forhold etter FN-konvensjonen mot korrupsjon.⁵⁹ Statene oppfordres til å kriminalisere passiv bestikkelse av utenlandske tjenestemenn og går således lengre enn OECD-konvensjonen.

---

⁵⁹ United Nations Convention against Corruption på FNs hjemmeside. Tilgang: http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/session_7/422e.pdf

4.1.2 Bestikkelser i privat sektor

Europarådskonvensjonen artikkel 7 (aktiv korrupsjon) og 8 (passiv korrupsjon) omhandler korrupsjon i privat sektor. Bestemmelsene gjelder bare i forhold til korrupsjon begått under utøvelse av næringsvirksomhet.

I forhold til bestikkelse av privat ansatte, er vurderingstemaet hvorvidt bestikkelsen var ment å få den ansatte til å handle eller unnlate å handle i strid med sine plikter jfr. artikkel 7. Ansatte kan være personer som leder eller arbeider for organer i privat sektor. Konvensjonens forarbeider slår fast at det avgjørende er om organet "entirely or to a determining extent" eies av private.⁶⁰ Begrepet omfatter, foruten privatpersoner, blant annet selskaper og stiftelser. Kravet om at mottakeren må "lede eller arbeide for" et organ i privat sektor, innebærer ikke noe krav om at vedkommende må være ansatt eller liknende. Bestikkelse av advokater, konsulenter og andre oppdragbaserte tjenester faller også inn under bestemmelsenes virkeområde.

Det kreves imidlertid at advokater eller andre mottar en bestikkelse for å opptre pliktstridig. Kravet til straff er således strengere ved korrupsjon i privat sektor enn i offentlig sektor. Pliktstridig atferd foreligger blant annet når vedkommende opptrer i strid med den alminnelige lojalitetsplikten som gjelder i forhold til arbeids- og oppdragsgivere. Har mottakeren av en gave eller en annen fordel ikke informert eller fått godkjenning fra sin arbeids- eller oppdragsgiver før han mottar gaven eller fordelene, kan lojalitetsplikten være brutt.⁶¹

Det er opptil til medlemsstatene å avgjøre om privat sektor skal innlemmes i FN-konvensjonen mot korrupsjon jfr. artikkel 21. Regler om korrupsjon i privat sektor er

---

⁶⁰ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 54

⁶¹ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 55.

følgelig ikke forpliktende.

Det er etter mitt skjønn negativt at FN-konvensjonen ikke inneholder bindende regler om korrupsjon i privat sektor. Det er uheldig dersom en skal ha ulike regelverk for det offentlige og for det private. I tillegg vil en slik oppdeling trolig medføre problemstillinger idet privatisering av en rekke samfunnsoppgaver i mange land innebærer at personer som er å anse som offentlige ansatte i enkelte land vil være private aktører i andre land. Det kan by på ulike konkurranseforutsetninger at for eksempel norske statseide selskaper omfattes av konvensjonen, mens utenlandske konkurrerende private selskaper ikke gjør det. Et globalt instrument mot korrupsjon i privat sektor vil dessverre ikke FN-konvensjonen bli.

4.1.3 Påvirkningshandel

Europarådskonvensjonen tar sikte på å bekjempe bakgrunnskorruptsjon i offentlig sektor, også kalt påvirkningshandel eller ”trading in influence” jfr. artikkel 12.

Når en person som tilhører en ”beslutningstakers politiske parti, familie eller omgangskrets, eller som av andre årsaker er, eller hevder å være i stand til å øve påvirkning på beslutningstakeren, utnytter sin stilling ved å kreve, motta eller akseptere et tilbud om en utilbørlig fordel”, er artikkel 12 overtrådt. Personen som krever, mottar eller aksepterer fordelene, gjerne kalt påvirkningsagenten, gjør seg skyldig i påvirkningshandel.⁶²

---

⁶² Jfr. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebud mot korrupsjon) s. 38.

Det avgjørende er for det første at personen må gi eller tilby påvirkningsagenten en ”utilbørlig fordel”. Momenter i denne vurderingen vil være de samme som ved utilbørlighetsvurderingen under punkt 4.1.1.

For det annet kreves det også at påvirkningsagenten påtar seg å øve ”utilbørlig påvirkning” på beslutningstakeren.

Forholdet er straffbart ”uansett om påvirkningen utøves eller ikke, eller uansett om den antatte påvirkningen fører til det påtenkte resultatet eller ikke “jfr. artikkel 12. I kravet om at fordelene skal være ”utilbørlig” må det avgrenses mot legitim lobbyvirksomhet, noe som ikke er straffbart etter konvensjonen.⁶³

Forarbeidene gjør rede for årsakene til at bestemmelsen ble tatt med i konvensjonen:⁶⁴

”Criminalising trading in influence seeks to reach the close circle of the official or the political party to which he belongs and to tackle the corrupt behaviour of those persons who are in the neighbourhood of power and try to obtain advantages from their situation, contributing to the atmosphere of corruption. It permits Contracting Parties to tackle the so-called 'background corruption', which undermines the trust placed by citizens on the fairness of public administration. The purpose of the present Convention being to improve the battery of criminal law measures against corruption it appeared essential to introduce this offence of trading in influence, which would be relatively new to some States.”

Artikkel 12 gjelder bare ved påvirkningshandel rettet mot forvaltningsmyndighet, nasjonale og internasjonale, medlemmer av nasjonalforsamlinger, tjenestemenn og andre ansatte i mellomstatlige organisasjoner, medlemmer av internasjonale parlamentarikerforsamlinger og dommere og tjenestemenn ved internasjonale domstoler. Påvirkningshandel i privat sektor er etter det ikke regulert i konvensjonen.

---

⁶³ Jfr. Ot.prp. nr 78 (2002-2003) s. 38.

⁶⁴ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 64.

Statene kan imidlertid ta forbehold mot artikkel 12 jfr. artikkel 37. Bestemmelsen er derfor av høyst uforpliktende karakter.

FN-konvensjonen mot korrupsjon har lignende uforpliktende regler om påvirkningshandel.

4.1.4 Smøring

Europarådskonvensjonen artikkel 5 pålegger konvensjonsstatene å ha straffesanksjoner mot korrupsjon begått av eller overfor utenlandske offentlige tjenestemenn. Smøring, eller ”facilitation payments”,⁶⁵ nevnes hverken i selve konvensjonsteksten eller i forarbeidene.

Transparency International har definert smøring på følgende måte.⁶⁶

“any payment made to secure or expedite the performance of a routine or necessary action to which the payer of the facilitation payment has legal or other entitlement.”

Offentlige tjenestemenn i enkelte land kan nekte å utføre det arbeidet de forventes å gjøre, med mindre de mottar penger for det. Et eksempel på dette kan være betaling til en tjenestemann for å få utstedet et pass. Slike ytelser karakteriseres med at man må betale en offentlig tjenestemann for å oppnå noe man i utgangspunktet har krav på og at

---

⁶⁵ Facilitation payments er den engelske termen for smøring.

⁶⁶ Transparency International Norge (2003) Tilgang: Tilgang: <http://www.transparency.no/visartikkel.php?id=34&p=&print=1>

de kan ha et utpresningsliknende preg.⁶⁷

Smøring er like aktuelt i privat sektor. Problemet er å avdekke og endre innstillingen til smøringsbestikkelser. Dette gjelder særlig i det private næringsliv.

Det er i dag trolig internasjonalt en oppfating av at smøring er en form for korrupsjon, og derfor bør betraktes som illegitime og uakseptable. De moralske og etiske spørsmål som er knyttet rundt dette, gjør at smøringer ligger i en gråsoner innen korrupsjon. I prinsippet kan en slå fast at smøring er det samme som korrupsjon, selv om disse betalingene er av annen karakter enn andre bestikkelser.⁶⁸

I motsetning til OECD-konvensjonen gjør ikke Europarådskonvensjonen noe unntak for smøringsbestikkelser. Etter Europarådskonvensjonen artikkel 36 må stater avgi en erklæring om det etter nasjonal lovgivning er et vilkår for straff at den som bestikker har forsøkt å påvirke tjenestemannen til å handle eller unnlate å handle på en pliktstridig måte. Blir ikke en slik erklæring gitt, plikter statene å straffe smøringsbestikkelser i nasjonal rett.

4.1.5 Andre korrupsjonshandlinger

Alt en offentlig ansatt foretar seg i strid med lovverket vil etter FN-konvensjonen være korrupsjon jfr. artikkel 20 ("abuse of functions"). Dette innebærer at tyveri og underslag foretatt av en offentlig ansatt vil falle innenfor konvensjonen. Denne definisjonen er å finne i flere staters rettssystemer.

---

⁶⁷ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35-36.

⁶⁸ Ullring (2003) Paneldebatt i Polyteknisk Forening 21. oktober 2003.

Dette betyr for eksempel at statsledere som stjeler av statskassen er omfattet. Korrupsjon defineres i tidligere nevnte konvensjoner gjerne som aktiv eller passiv bestikkelse av offentlig tjenestemenn. Virkeområdet for korrupsjon i internasjonal sammenheng utvides følgelig etter FN-konvensjonen. Bestemmelsen er imidlertid ikke forpliktende.

4.1.6 Støtte til politiske partier

Nytt i konvensjonssammenheng er at statene er pålagt å vurdere tiltak for å sikre åpenhet rundt finansieringen av politiske partier og valgkampanjer jfr. FN-konvensjonen mot korrupsjon artikkel 7 nr. 3. Bestemmelsen er fakultativ, men åpner for problemstillinger når det gjelder bindinger mellom politiske partier og private givere.

Lov om offentliggjøring av partiinntekter av 22. mai 1998 nr. 30 utgjør norske regler på området. Bestemmelsene gjelder bare inntekter til hovedorganisasjonen, ikke til partier på lokalnivå jfr. § 1. Etter § 2 nr. 5 2. ledd plikter partiene å oppgi navnet til gavegivere på beløp over kr. 20.000. Etter § 2 nr. 5 3. ledd plikter partiene å opplyse om anonyme gaver som overskrider kr. 20.000.

En negativ side ved loven er som vi ser at det er kun gaver til hovedorganisasjonen som er regulert. Et annet problem er etter mitt skjønn hvorvidt gaver i realiteten fremstår som anonyme ovenfor mottaker. Selv om pengegaven blir overlevert anonymt, kan partiet få tips eller informasjon på andre måter om hvem som er giver. Etersom giveren vil fremstå som anonym utad, vil partiet trolig ikke opplyse giverens identitet.

Transparency International har kritisert lovarbeidet i forbindelse med de nye korrupsjonsbestemmelsene for ikke å ha drøftet økonomiske bidrag til politiske partier.⁶⁹ Transparency International uttalte at det er en klar tendens til at andelen av bidrag fra partimedlemsavgifter synker, og at avhengigheten av eksterne bidrag øker. Organisasjonen hevder at størrelsen på gaver kan være et moment i vurderingen om hvorvidt man blant annet står ovenfor utilbørlig påvirkning.

4.2 Jurisdiksjon i korrupsjonssaker

Artikkel 17 nr. 1 bokstav a i Europarådskonvensjonen legger i likhet med OECD-konvensjonen⁷⁰ territorialprinsippet til grunn.

Dette betyr at en stat har jurisdiksjon når korrupsjonshandlingen har skjedd helt eller delvis på eget territorium.

Etter konvensjonens forarbeider⁷¹ skal begrepet “helt eller delvis” tolkes vidt. Handlingen er underlagt statenes jurisdiksjon når deler av den foregår på statens territorium, for eksempel når tilbudet om å motta bestikkelse skjer på territoriet til en stat. Det er videre uvesentlig hvilken nasjonalitet den som bestikker eller mottaker av bestikkelsen har.

Europarådskonvensjonen artikkel 17 bokstav b er et uttrykk for nasjonalitetsprinsippet, hvilket betyr at statene er forpliktet til å la deres nasjonale lovgivning få anvendelse når handlinger er utført av egne borgere, offentlige tjenestemenn eller medlem av nasjonale

---

⁶⁹ Tilgang: <http://www.transparency.no/visartikkel.php?id=34&p=&print=1> 2003.

⁷⁰ Artikkel 4 nr. 1.

⁷¹ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 79.

forsamlinger. Tilsvarende regler skal få anvendelse i så vel innland som utland.

Bokstav c baserer jurisdiksjonen på den nasjonale status til personen som er blitt bestukket. En stat har jurisdiksjon over forholdet når deres egne offentlige tjenestemenn, medlemmer av nasjonalforsamlinger, tjenestemenn i internasjonale organisasjoner eller dommere og tjenestemenn ved internasjonale domstoler er blitt bestukket.⁷²

---

⁷² Europarådets stedfortrederkomité vedtok 22. januar 2003 en tilleggsprotokoll til Europarådskonvensjonen, som utvider konvensjonens virkeområde til også å omfatte korrupsjon som begås av eller i forhold til norske og utenlandske voldgiftsdommere, meddommere og jurymedlemmer. Jfr. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 26- 27.

4.3 Handlinger som straffes som korrupsjon i norsk rett

4.3.1 Bestikkelser i offentlig og privat sektor

§ 276 a og §§ 276 b og 276 c i straffeloven gjennomfører Norges folkerettslige forpliktelser etter Europarådskonvensjonen.⁷³

De nye korrupsjonsbestemmelsene skiller ikke mellom korrupsjon i offentlig og privat sektor.

Bakgrunnen for dette er viktigheten av å opprettholde tilliten til det private nærings- og organisasjonsliv, samt å sikre rettferdige konkurransevilkår. Videre kan grensen mellom offentlig og privat virksomhet være uklar. En felles straffebestemmelse mot korrupsjon i både offentlig og privat sektor innebærer derfor at domstolene slipper å ta stilling til vanskelige avgrensningsspørsmål.⁷⁴

§ 276 a bokstav a retter seg mot personer som for seg eller andre ”krever, mottar eller aksepterer et tilbud om en utilbørlig fordel i anledning av stilling, verv eller oppdrag” (aktiv korrupsjon).

§ 276 a bokstav b omhandler tilsvarende regler om passiv korrupsjon. I motsetning til tidligere straffebestemmelsene mot bestikkelser er det ikke noe vilkår i § 276 a at fordelen er ment å påvirke den som bestikker til å opptre pliktstridig eller urettmessig

---

⁷³ Straffeloven § 128 er ikke blitt opphevet selv om § 276 a er en viderføring av bestemmelsen.

⁷⁴ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 33.

jfr. tidligere §§ 113 og 128.⁷⁵

Felles for bestemmelsene om aktiv og passiv bestikkelse er at en fordel bare kan gi grunnlag for straff om den er ”utilbørlig”.⁷⁶ Det fremgår av forarbeidene at utilbørlighetsvilkåret er en rettslig standard, og at det i vurderingen skal legges vekt på oppfatningen i samfunnet i lys av de reelle hensyn bestemmelsen er basert på. Det må avgjøres konkret i hver enkelt sak om en fordel er utilbørlig. Forarbeidene understreker videre at det må foreligge et klart klanderverdig forhold for at bestemmelsen skal få anvendelse.

Den økonomiske verdien til fordelene vil utgjøre et naturlig utgangspunkt for utilbørlighetsvurderingen. Mindre verdifulle gaver eller fordeler vil neppe være utilbørlige. Gaver som for eksempel mottas i forbindelse med vanlig representasjon vil følgelig ikke være utilbørlig. Forarbeidene gir imidlertid ikke noen veiledning på hvor verdifull en gave eller en annen fordel kan være, uten at den må karakteriseres som utilbørlig. Dette synes å avhenge av hva som er sedvane for eksempel innen bedrifter, etater og departementer. Hvis mottakeren av en gave informerer arbeids- eller oppdragsgiveren sin om gaven, vil den som regel være tilbørlig. Fordeler uten økonomisk verdi kan også være utilbørlige.

Giver og mottakerens stilling eller posisjon er videre et moment i utilbørlighetsvurderingen. I saker der stortingsmenn eller andre med høye stillinger er innblandet, vil terskelen for å oppfylle utilbørlighetskravet være lav.

Alle typer av ansettelsesforhold, verv og oppdragsforhold innen offentlig og privat sektor er omfattet av bestemmelsen. Offentlig ansatte som ikke går under betegnelsen ”offentlig tjenestemann” er følgelig dekket. Termen “verv” fanger opp korrupsjon

---

⁷⁵ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34.

⁷⁶ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34- 35.

begått av eller overfor personer med politiske verv, styreverv eller andre tillitsverv.⁷⁷

§ 276 b omhandler grov korrupsjon. Bestemmelsen er bare ment å ramme alvorlig korrupsjonskriminalitet, som betyr at det må foreligge kvalifisert utilbørlig opptreden for at den skal kunne komme til anvendelse. Et moment er at handlingen ga betydelige økonomiske fordeler, eller om det forelå risiko for betydelig skade av økonomisk eller annen art. Offentlig tjenestemann er nevnt særskilt for å understreke at korrupsjon i offentlig sektor lettere vil være grov enn korrupsjon i privat sektor. Involverer handlingen en person i en særlig betrodd stilling i privat sektor skal dette også ilegges vekt.⁷⁸

Korrupsjonshandlinger begått i utlandet av utlending kan straffes i Norge, jfr. straffeloven § 12 1. ledd nr. 4 bokstav a.

Bestemmelsene er meget omfattende og har et bredere anvendelsesområde enn hva internasjonale konvensjoner har.

4.3.2 Påvirkningshandel

§ 276 c i straffeloven oppfyller forpliktelsene i Europarådskonvensjonen artikkel 12 (påvirkningshandel).

---

⁷⁷ Tillitsvalgte i foreninger og organisasjoner, stortingsrepresentanter, kommunestyremedlemmer og andre folkevalgte samt dommere, meddommere, lagrettemedlemmer og voldgiftsdommere, faller inn under betegnelsen verv, jfr. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 34.

⁷⁸ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 45.

I motsetning til § 276 a omhandler § 276 c bokstav b påvirkningshandlinger som ikke skjer i anledning av den passive bestikkers stilling, verv eller oppdrag. Bestemmelsen åpner for å straffe personer, (påvirkningsagenter) som er eller hevder å være i stand til å påvirke en annens utføring av stilling, verv eller oppdrag. Påvirkningsagentene forsøker videre å utnytte denne posisjonen ved å kreve eller motta utilbørlige fordeler.

Forarbeidene gir følgende eksempel på påvirkningshandel som etter § 276 c klart er straffbart:

”Ektefellen til en statsråd tar seg for eksempel betalt for å påvirke statsråden i en omfattende konsesjonssak. Slike handlinger kan bidra til å svekke tilliten både til offentlige etater og til private bedrifter og organisasjoner.”

§ 276 c gjelder i motsetning til Europarådskonvensjonen også i privat sektor. Ektefellen til en bedriftsleder som krever utilbørlige fordeler av personer som ønsker å oppnå noe av bedriftslederen, vil kunne straffes etter § 276 c. Dette gjelder uavhengig om bedriften er privat eller statseid.

§ 276 c forutsetter ikke at selve påvirkningen må være utilbørlig. Det er tilstrekkelig at det foreligger intensjoner om å ”påvirke utføringen av” en annens stilling, verv eller oppdrag, jfr. § 276 c.

Grensen mot lovlig påvirkningsvirksomhet skal bli trukket ved hjelp av en utilbørlighetsstandard. Momenter i en utilbørlighetsvurdering etter § 276 c er i likhet med § 276 a fordelens art og verdi, og stillingen til den som søkes påvirket.⁷⁹

---

⁷⁹ Se for øvrig de spesielle merknadene til § 276 c i Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 60, hvor det redegjort mer utførlig for utilbørlighetsvurderingen.

Det er etter min mening noe vanskelig å fastslå hvilke tilfeller som faller innenfor bestemmelsen. En aktuell problemstilling er grensen mellom lovlig lobbyvirksomhet og ulovlig påvirkningshandel. Hvilken betydning kan det ha at tidligere innflytelsesrike stortingsmenn i dag er å finne i rådgivningsfirmaer? Transparency International Norge, har fremhevet at maktpersoner i Norge kan gå fra styre til styre, og at de kan skifte stillinger mellom offentlig og privat sektor relativt uproblematisk.⁸⁰ Organisasjonen savner videre bestemmelser om karantene for politikere som endrer stillinger. I forarbeidene står det riktignok at i forbindelse med lobbyvirksomhet vil det avgjørende som regel være om det går klart frem at påvirkningsagenten opptrer på vegne av en oppdragsgiver. Er dette tilfellet, eller har påvirkningsagenten grunn til å tro at beslutningstakeren er klar over en slik forbindelse, vil forholdet mest sannsynlig ikke være utilbørlig.⁸¹

Det er etter mitt skjønn en svakhet at karantenespørsmålet ikke er berørt. Tolker jeg bestemmelsen rett, vil den ikke begrense politikeres adgang til å opptre som lobbyister/rådgivere for næringslivet.

4.3.3 Smøring

Norge vil ikke avgi en erklæring som nevnt i Europarådskonvensjonen artikkel 36, om at bestikkelser av utenlandske offentlige tjenestemenn bare kan gi grunnlag for straff i landet dersom tjenestemannen har opptrådt pliktstridig.⁸² Dette betyr at norsk lov ikke tillater smøring hverken i Norge eller i utlandet.

---

⁸⁰ Transparency Internationals leder i Norge Borgens uttalelse i Dagens Næringsliv 27-28 september 2003.

⁸¹ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 60.

⁸² Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35- 36

Etter straffeloven § 276 a skal terskelen for å reagere med straff overfor betalinger som ytes for at betaleren skal oppnå noe han eller hun har et krav på være høy.⁸³ Handlinger skal bare være straffbare dersom fordelene som tilbys eller gis den utenlandske offentlige tjenestemannen, er utilbørlig.

En del slike betalinger kan ikke karakteriseres som utilbørlige, for eksempel dersom situasjonen bærer preg av utpresning. Den som ser seg tvunget til å betale en utenlandsk offentlig tjenestemann et mindre beløp for å passere en grenseovergang skal ikke straffes etter § 276 a. For øvrig må det i disse situasjonene utøves et skjønn, hvor sentrale momenter vil være ytelsens verdi, samt om den bryter med lov eller sedvane.⁸⁴

Slik jeg ser det vil det trolig bli vanskelig å praktisere denne regelen. Særlig problematisk vil det være å avgjøre om norske forretningsmenn har gitt utilbørlige fordeler til offentlige tjenestemenn i utlandet. Norsk næringsliv er aktive i enkelte land, for eksempel Aserbajdsjan og Iran, som har andre standarder for forretningsmoral og forvaltningskikk. I slike land kan det være normalt å gi større gaver i forretningsøyemed. Når det ikke skal stilles krav til at tjenestemannen har opptrådt pliktstridig vil man kunne stå ovenfor vanskelige avgrensningsspørsmål.

---

⁸³ Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 35- 36.

⁸⁴ Dette fremgår i noen grad av The Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption, se punkt 38:

” What constitutes 'undue' advantage will be of central importance in the transposition of the Convention into national law. 'Undue' for the purposes of the Convention should be interpreted as something that the recipient is not lawfully entitled to accept or receive. For the drafters of the Convention, the adjective 'undue' aims at excluding advantages permitted by the law or by administrative rules as well as minimum gifts, gifts of very low value or socially acceptable gifts.”

4.4 Handlinger som straffes som hvitvasking i internasjonal rett

4.4.1 Regler i hvitvaskings- og endringsdirektivet

Det følger av direktivet at nasjonal lovgivning skal omfatte enhver kredittinstitusjon som nevnt i EUs bankdirektiver og enhver finansinstitusjon som definert i vedlegg til annet bankdirektiv, samt livsforsikringsselskaper, jfr. artikkel 1 strekpunkt 1 og 2.

Endringsdirektivet forplikter medlemsstatene til å bekjempe hvitvasking av utbytte fra all kriminell aktivitet skadelig for EUs økonomiske interesser jfr. artikkel 1 bokstav e. Straffbare handlinger skal etter nevnte artikkel blant annet omfatte korrupsjon, og enhver lovovertrødelse som kan gi betydelig utbytte og som kan medføre en streng fengselsstraff etter medlemsstatenes lovgivning.

Etter artikkel 1 skal følgende handlinger anses som hvitvasking når de begås forsettlig:

”Konvertering eller overdragelse av formuesgoder i den hensikt å skjule eller tilsløre formuesgodenes ulovlige opprinnelse, eller å hjelpe noen som er innblandet i slik virksomhet med å unngå de rettslige følger av vedkommendes handlinger, når den som gjør dette vet at formuesgodene stammer fra kriminell virksomhet eller fra deltakelse i slik virksomhet.

Å skjule eller tilsløre formuesgoders reelle art, opprinnelse, plassering, råderett, bevegelser, eiendomsretten til dem eller rettighetene som er knyttet til dem, når den som gjør dette vet at de stammer fra kriminell virksomhet eller deltakelse i slik virksomhet.

Tilegnelse, besittelse eller bruk av formuesgoder, når den som mottar formuesgodene på det tidspunkt vet at de stammer fra kriminell virksomhet eller fra deltakelse i slik virksomhet.”

Deltakelse, medvirkning, forsøk, hjelp, bistand og råd i forbindelse med noen av de handlinger som er nevnt i foregående punkter er også omfattet av hvitvasking.

Tilsvarende ordlyd er nedfelt i FN-konvensjonen mot narkotika og i hvitvaskingskonvensjonen. Fortalen understreker for øvrig at hvitvasking må bekjempes i medhold av nevnte konvensjoner. Dette tyder på at det internasjonalt i stor grad legger denne forståelse av hvitvaskingsbegrepet til grunn.

4.4.2 Regler i Europarådskonvensjon om hvitvasking, ransaking, beslag og inndragning av utbytte fra forbrytelser

OECD-konvensjonen, FN-konvensjonene og Europarådskonvensjonen inneholder alle regler som kriminaliserer hvitvaskingshandlinger.

Artikkel 13 i Europarådskonvensjonen omhandler hvitvasking av utbytte fra korrupsjonsforbrytelser nevnt i konvensjonen. Statene plikter etter bestemmelsen å vedta lovgivning eller andre tiltak som er nødvendige for å fastsette at hvitvasking er straffbar etter nasjonal lovgivning.

Etter den forklarende rapport⁸⁵ er det to hensyn som gjør seg gjeldende ved å implementere en bestemmelse om hvitvasking i konvensjonen.

For det første understreker bestemmelsen den nære sammenhengen mellom korrupsjon og hvitvasking.

For det andre ønsker konvensjonen å forenkle ratifikasjonsprosessen for ikke-medlemsland av Europarådet. En annen konvensjon utarbeidet av Europarådet, hvitvaskingskonvensjonen, krever samtykke fra Europarådets ministerkomité ved ratifikasjoner av ikke-medlemsland. Et slikt samtykke krever ikke Europarådets konvensjon mot korrupsjon.

Etter Europarådskonvensjonen artikkel 13 er statene forpliktet til å etterleve reglene som er listet opp i hvitvaskingskonvensjonen artikkel 6 nr. 1 og 2.

Hvitvaskingskonvensjonen omhandler tiltak og internasjonalt samarbeid mot hvitvasking av midler som stammer fra alle former for økonomisk kriminalitet, blant annet korrupsjon.

Etter artikkel 6 nr. 1 er statene forpliktet til å kriminalisere og foreta tiltak mot hvitvasking. Statene skal straffe enhver som vel vitende medvirker til å overføre midler som stammer fra straffbare handlinger. Skyldkravet er forsett, jfr. artikkel nr. 1, “intentionally“. Artikkel nr. 2 slår fast at det er den enkelte stats Grunnlov og grunnleggende rettsprinsipper som er det avgjørende om en handling skal straffes for hvitvasking. Samsvarer reglene i nasjonal rett med forpliktelsene etter konvensjonen, plikter statene å etterleve dette.

Artikkel 6 nr. 2 bokstav b slår fast at konvensjonspartene ikke plikter å straffe personen som står bak den kriminelle handlingen for hvitvasking. Bakgrunnen for dette er at enkelte stater ikke straffer hovedmannen etter det underliggende straffbare forhold for hvitvasking, såkalt self-laundering.⁸⁵ Det er følgelig kun medhjelpere som har kjennskap til den bakenforliggende straffbare handling som etter konvensjonen straffes for hvitvasking. Den enkelte stat kan derfor avgjøre om self-laundering skal være straffbart i nasjonal rett.

Som vi ser er det nasjonal rett som avgjør hvilke korrupsjonshandlinger som skal omfatte bestemmelser om hvitvasking. Dette er felles for alle internasjonale konvensjoner som inneholder regler om hvitvasking.

---

⁸⁵ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 69.

⁸⁶ Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds from Crime, Explanatory Report punkt 32- 34.

4.5 Handlinger som straffes som hvitvasking i norsk rett

Straffeloven § 317 regulerer heleri- og hvitvaskingsforbrytelser. § 317 1. ledd første alternativ, rammer den som ”mottar eller skaffer seg eller andre utbytte av en straffbar handling. Annet alternativ er aktuelt ved hvitvasking og rammer den om ”yter bistand til å sikre slikt utbytte for en annen”. Annet punktum i bestemmelsen redegjør for hva som ligger i bistanstkriteriet, herunder det å ”transportere, sende, overføre, konvertere, avhende, pantsette eller å investere utbyttet”.

Begrepet ”utbytte” er et vidt begrep og kan være penger eller andre verdier. § 317 1. ledd slår fast at gjenstander, fordringer, eller tjenester som trer i stedet for utbyttet skal være likestilt.

Utbyttet må komme fra en straffbar handling jfr. § 317 1. ledd. Det er videre ingen begrensninger angående hvilke straffbare handlinger som omfattes. Det kreves heller ikke bevis for en konkret forbrytelse.⁸⁷

Skyldkravet etter § 317 1. ledd er forsett jfr. straffeloven § 40. Den som hjelper den kriminelle med å hvitvaske utbyttet må altså være klar over at det dreier seg om utbytte fra en straffbar handling, samt at han for øvrig fyller gjerningsinnholdet i straffebudet.⁸⁸

Straffeloven § 317 rammer ikke de hvitvaskingsoperasjoner som begås av den som har begått primærforbrytelsen jfr. ”en annen”.

Hvitvaskingslovens formål er å forebygge hvitvasking av alle typer utbytte fra straffbare handlinger jfr. § 1. Regler som omhandler tiltak mot hvitvasking vil det redegjøres for i kapittel 5 og 6.

---

⁸⁷ Andenæs (1996) s. 204.

⁸⁸ Andenæs (1996) s. 213.

En definisjon av begrepet hvitvasking er ikke lovfestet i den nye loven. Begrunnelsen er at det er svært vanskelig å komme med en presis angivelse av innholdet i begrepet. I forarbeidene vises det imidlertid til en uttømmende veiledning av forståelse av begrepet:

89

”Med hvitvasking av utbytte menes blant annet å konvertere, overdra, tilegne, besitte eller bruke formuesgoder eller å skjule eller tilsløre formuesgodenes reelle art, opprinnelse, plassering, råderett, bevegelser, eierforhold samt forsøk eller medvirkning hertil, når den som gjør det vet eller burde vite at formuesgodene stammer fra straffbare handlinger eller fra deltakelse i straffbare handlinger”⁹⁰

Når det gjelder hva som er utbytte, legges det i forarbeidene samme forståelse av begrepet i straffeloven § 317 til grunn.⁹¹

Definisjonen av hvitvasking i forarbeidene og i hvitvaskingsdirektivet medfører at hvitvaskingsbegrepet omfatter vasking av utbytte fra egne straffbare handlinger, og går således lenger enn anvendelsesområdet til straffeloven § 317.

Selv om nevnte definisjoner omfatter ”self-laundering” er gjeldende rett i Norge at slike handlinger ikke straffes, noe som etter min mening er en svakhet.

---

⁸⁹ Definisjonen er basert på endringsdirektivet artikkel 1 bokstav c.

⁹⁰ Utkast til lov om forebyggende tiltak mot hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme, (hvitvaskingsloven) 8. oktober 2002. kapittel 3.2 avsnitt 10.

⁹¹ Se Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 23.

4.6 Regler om organisert kriminalitet

4.6.1 CATOC-konvensjonen

Konvensjonen utgjør det første globale initiativ mot grenseoverskridende kriminalitet. Korrupsjon- og hvitvaskingsforbrytelser kan ofte være organisert av kriminelle grupper som opptrer på tvers av landegrensene, og som dermed berører staters jurisdiksjon. Hensikten til CATOC-konvensjonen er å gjøre straffeforfølgning av denne kriminaliteten enklere.

Konvensjonen kommer til anvendelse ved deltakelse i en organisert kriminell gruppe, hvitvasking av penger, korrupsjon og motarbeiding av rettsvesenet jfr. artikkel 3 nr. 1 bokstav a. Konvensjonen får videre anvendelse på andre alvorlige kriminelle handlinger som er grenseoverskridende, og involverer en organisert kriminell gruppe jfr. artikkel 3 nr. 1 bokstav b.

Med ”organisert kriminell gruppe” menes en strukturert gruppe på tre eller flere personer som består i en viss tid, og som opptrer samlet med det formål å begå alvorlige kriminelle handlinger for å oppnå økonomisk eller annen materiell vinning jfr. artikkel 2 bokstav a. Alvorlige kriminelle handlinger defineres som straffbare handlinger som har en øvre strafferamme i nasjonal lovgivning på minst 4 års fengsel jfr. artikkel 2. bokstav b.

Etter artikkel 6 forplikter statene å kriminalisere hvitvasking. Bestemmelsen oppstiller en bred definisjon av hvitvaskingsbegrepet. Utbytte av kriminelle handlinger er ment å omfatte enhver gjenstand som kan settes i forbindelse med den handling som genererte midlene. Avgjørende for en implementering av bestemmelsen er imidlertid nasjonalstatens egne regler på dette området. Nasjonalstatenes regler kan være ulikt

utformet og en uniform hvitvaskingsregel er således problematisk.

Etter artikkel 8 og 9 skal statene gjennomføre tiltak som kan lette forebyggingen, oppklaringen og straffeforfølgningen av korrupsjon. Korrupsjonsbegrepet er ikke så vidt utformet som hverken i FN-konvensjonen eller i Europarådskonvensjonen mot korrupsjon. Bestemmelsen vil derfor ikke bli nærmere behandlet.

Juridiske personer skal være strafferettslig, sivilrettslige eller forvaltningsrettslig ansvarlige for brudd de begår på konvensjonen, jfr. artikkel 10.

4.6.2 Norske bestemmelser om organisert kriminalitet

Straffeloven ble ved lov 11. april 2003 endret til å omhandle regler om organisert kriminalitet.⁹² Bestemmelsen gjennomfører Norges forpliktelser i FNs konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet artikkel 5.

Bestemmelsen om organisert kriminalitet i straffeloven § 162 c rammer den som inngår forbund om å begå alvorlige straffbare handlinger med en strafferamme på fengsel i minst 3 år og som er et ledd i organisert kriminalitet. § 162 c er et unntak fra hovedregelen i norsk rett om at forberedelseshandlinger ikke er straffbare.⁹³ Skyldkravet er forsett, jfr. § 40.

Det kreves en avtale om å begå en straffbar handling. Bestemmelsen rammer derfor ikke alene det å delta i en kriminell gruppe. Det går frem av forarbeidene at det ikke er

---

⁹² Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)

⁹³ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 95.

noe krav til at avtalen er inngått skriftlig, eller at selve handlingen er nøyaktig planlagt. Forbrytelsen vil være fullbyrdet i det øyeblikk avtalen er inngått. Det er uten betydning for straff om deltakerne senere avlyser planene eller om gruppen har tatt skritt for å gjennomføre den forbrytelsen som avtalen gjelder.⁹⁴ En organisert kriminell gruppe må videre ha en viss struktur og varighet for å falle under anvendelsesområdet til § 162 c.⁹⁵

Straffeloven § 162 c er ikke begrenset til å gjelde forbund som er egnet til å gi en uberettiget vinning. Hensynet bak dette er at handlinger som ikke er økonomisk motivert kan være like straffverdige som handlinger som er egnet til å gi en uberettiget vinning.

Ved organisert kriminalitet er det ofte svært komplisert å fastslå i hvilken stat det straffbare forbundet er inngått. Endringene i § 12 medfører at slike bevissspørsmål ikke får avgjørende betydning for hvorvidt overtredelser av § 162 c kan straffeforfølges i Norge. Straffeloven § 162 c vil derfor gjøre det mulig for norske domstoler å pådømme organisert kriminalitet med tilknytning til flere land. Organisert kriminalitet kan straffes i Norge uavhengig av om forbrytelsen er begått av norske statsborgere eller av utlendinger, og uavhengig av om forbrytelsen er begått i Norge eller i utlandet jfr. straffeloven § 12 1. ledd nr. 3 og 4.⁹⁶

§ 60 a i straffeloven er en generell straffskjerpingsregel for organisert kriminalitet, og gjelder både for straffebud i straffeloven og i spesiallovgivningen. Bestemmelsen er fakultativ og kan få anvendelse når en straffbar handling er utøvet som ledd i virksomheten til en organisert kriminell gruppe, jfr. 1. ledd. Strafferammen i straffebudet forhøyes inntil det dobbelte, men maksimalt med 5 års fengsel.

Organisert kriminell gruppe er definert i 2. ledd og er lik utformet som i § 162 c. Det følger av 2. ledd at straffebudet kun kommer til anvendelse dersom den underliggende

---

⁹⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 95.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 96.

straffbare handlingen kan straffes med 4 år.

Grov korrupsjon som har blitt utført av en organisert kriminell gruppe kan etter § 60 a i realiteten straffes med 15 års fengsel.

§ 60 a vil ikke kunne anvendes ved siden av ny § 162 c om deltakelse i organiserte kriminelle grupper.

---

⁹⁶ § 162 c er med i oppregningen i § 12 1. ledd nr. 3 og 4.

5 Oppdagelsesfasen

5.1 Innledning

Etterforskning skjer som regel som følge av allerede utført kriminalitet. Først når et innbrudd er begått vil politiet etterforske hendelsen. Dette kalles gjerne for re-aktiv strafferett. Den moderne straffelovgivningen er imidlertid blitt endret i retning mot å avdekke og avverge kriminaliteten på forhånd, før den har resultert i fullbyrdede lovbrudd. De fleste former for kriminalitet har ulike forstadium, herunder fra den første tanken, planlegging, organisering, teknisk tilrettelegging og til det endelige lovbruddet. En strafferett som regulerer den kriminelle virksomheten allerede på et slikt forstadium, kalles pre-aktiv.⁹⁷ Formålet med pre-aktiv straffelovgivning er som vi ser å forebygge kriminalitet. I det kommende vil det bli redegjort for internasjonale og nasjonale regler på dette området.

5.2 Identitetskontroll

5.2.1 Internasjonale legitimasjonsregler

Hvitvaskingsdirektivet er basert på det såkalte "kjenn-din-kunde-prinsippet". Kredittinstitusjoner og finansinstitusjoner plikter å kreve skriftlig legitimasjon når det etableres forretningsforhold, ved transaksjoner med andre kunder over og ved mistanke om hvitvasking jfr. artikkel 3 strekpunkt 1 og 6.

---

⁹⁷ Husabø (2003) s. 98.

Institusjonene er videre pålagt å oppbevare legitimasjonspapirer og dokumentasjon i minst 5 år etter opphør av kundeforholdet jfr. artikkel 4.

5.2.2 Norske legitimasjonsregler

Etter hvitvaskingsloven § 5 kreves det at kunden skal fremlegge gyldig legitimasjon ved etableringen av kundeforhold. Denne plikten gjelder også for den rapporteringspliktiges ansatte. Skriftlig legitimasjon regnes alltid som gyldig legitimasjon.⁹⁸

Rapporteringspliktige skal videre kreve legitimasjon ved mistanke om en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling eller til terrorfinansiering.

5.3 Undersøkelses- og rapporteringsplikt

5.3.1 Internasjonale regler om undersøkelses- og rapporteringsplikt

Det følger av hvitvaskingsdirektivet at institusjonene skal etablere rutiner for å granske og håndtere mistenkelige transaksjoner jfr. artikkel 11. Institusjonene plikter videre på eget initiativ eller etter anmodning å informere nasjonale myndigheter som har ansvar for å bekjempe hvitvasking om alle nødvendige opplysninger når det foreligger mistanke om hvitvasking jfr. artikkel 6 strekpunkt 1 og 2. Rapporteringsplikten gjelder

---

⁹⁸ Nærmere regler om gjennomføring av identitetskontroll kan fastsettes i forskrift, jfr. § 5 5. ledd.

Fremtidige forskrifter vil muligens åpne for at elektroniske kvalifiserte sertifikater kan anses som gyldig legitimasjon, se Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 71.

uavhengig av taushetspliktsregler jfr. fortalen.

Endringsdirektivet utvider kretsen av personer og foretak som pålegges forpliktelser.⁹⁹ Etter den nye artikkel 2 bokstav a omfatter kretsen av juridiske og fysiske personer til å gjelde advokater som forestår finansielle transaksjoner, og andre som yter juridisk bistand i forbindelse med transaksjoner i forbindelse med eiendomsoverdragelse.¹⁰⁰ Personer som omfattes av artikkel 2 bokstav a pålegges undersøkelses- og rapporteringsplikt, samt krav til skriftlig legitimasjon ved transaksjoner for et beløp på 15.000 Euro eller mer jfr. artikkel 3 i direktivet.

CATOC-konvensjonen artikkel 7 regulerer tiltak for å forebygge hvitvasking. Etter bokstav a skal statene opprette nasjonale organer som overvåker banker og andre finansielle institusjoner. Statene skal legge vekt på krav til kundelegitimasjon, oppbevaring av dokumentasjon og rapportering av mistenkelige transaksjoner. Statene oppfordres til å bekjempe hemmelig banktjenester for å utbedre etterforskning av hvitvasking. Bestemmelsene er tilsvarende i hvitvaskingskonvensjonen og i FN-konvensjonen mot korrupsjon.

Artikkel 52 i FN-konvensjonen mot korrupsjon omhandler forebygging av overføringer av midler som stammer fra forbrytelser. Etter bestemmelsen plikter statene på bakgrunn av nasjonal lovgivning å undersøke høye pengeoverføringer som er utført av høytstående tjenestemenn eller deres familier.

Artikkelen nevner ikke uttrykket ”Politically Exposed Persons”, men bestemmelsen er trolig rettet mot statsledere som er mistenkte for korrupsjonsforbrytelser.

Blir denne FN-bestemmelsen tatt i bruk kan den bli et viktig instrument mot korrupsjon blant statsledere. Den tidligere nevnte Abacha-saken hadde trolig fått et annet utfall om bankene hadde undersøkt lovligheten av midlene som ble overført.

---

⁹⁹ Hvitvaskingsdirektivet rettet seg kun mot den finansielle sektor.

¹⁰⁰ Undersøkelses- og rapporteringsplikten utvides videre under gitte omstendigheter til å gjelde for revisorer, regnskapsførere, eiendomsめglere, og skatterådgivere.

5.3.2 Norske regler om undersøkelses- og rapporteringsplikt

Bank- og finansinstitusjoners rapporteringsplikt var før lovendringene i Norge knyttet til utbytte fra straffbare handlinger som kan medføre høyere straff enn fengsel i 6 måneder.¹⁰¹ Hensynet til personvernet var begrunnelsen for at begrensningen kom inn i loven.¹⁰²

Det følger av endringsdirektivet at plikten skal omfatte korrupsjon. Straffeloven § 112 regulerte frem til lovendringen korrupsjonsforbrytelser og hadde en strafferamme på fengsel inntil 6 måneder, og ville følgelig falle utenfor dersom strafferammebegrensningen skulle videreføres. Begrensningen på 6 måneder som var i finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 medførte at utbytte fra sprit- og våpensmugling, hallikvirksomhet og korrupsjon falt utenom rapporteringsplikten. Dette er alvorlige forbrytelser hvor utbytte kan forventes å bli vasket.

Et annet argument er at det ikke skal være nødvendige for rapporteringspliktige å ta stilling til hvilken type straffbar handling utbyttet stammer fra. Et bortfall av begrensningen vil således medføre at regelen blir lettere å praktisere.

---

¹⁰¹ Jfr. den tidligere finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 3. og 4. ledd.

¹⁰² Se Ot.prp.nr 72 (2002-2003) s. 51-52. Arbeidsgruppen drøfter hensynet til personvernet på følgende måte i sin rapport:

“Virkningen for personvernet er en vanskelig målbar størrelse, men synes etter arbeidsgruppens oppfatning å være begrenset. Ellers er straffebebegrensningen mest egnet til å forvirre. Det er derfor etter arbeidsgruppen oppfatning liten grunn til å videreføre den. Det er lite trolig at bortfall av strafferammebegrensningen vil føre til en stor økning i antall hvitvaskingsmeldinger. Formålet med å pålegge private plikt til å samarbeide med myndighetene er å øke oppdagelsesrisikoen for de mer alvorlige former for profittmotivert og økonomisk kriminalitet. Hvitvaskingsenheten bør av hensyn til formålet med regelverket og personvernet ikke benytte opplysningene dersom det er grunn til å tro at de har tilknytning til mer bagatellmessige forhold.”

Det kan videre fremheves at FATF har oppfordret Norge til å endre finansieringsvirksomhetsloven § 2-17.¹⁰³

Etter hvitvaskingslovens § 7 skal det foretas undersøkelser og eventuelt rapporteres til Økokrim¹⁰⁴ om transaksjoner som har tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller handlinger som rammes av straffeloven § 147 bokstav a eller 147 bokstav b.¹⁰⁵

Strammerammebegrensningen på 6 måneder vil følgelig, når loven trer i kraft, bli opphevet.

Når det gjelder hvilke aktører som etter direktivet vil ha rapporteringsplikt har dette krevet lovendring i Norge.

Etter endringsdirektivet artikkel 2 a nr. 5 bokstav a og b, skal advokater og andre som yter selvstendig juridisk bistand omfattes av hvitvaskingsreglene ved følgende to forhold:

For det første skal advokater omfattes når de bistår ved planleggingen eller gjennomføringen av enkelte transaksjoner jfr. bokstav a.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Se Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 51 der FATF utkast til rapport om Norge i 1996-1997 siteres.

¹⁰⁴ Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim). Se nærmere om rapporteringsplikten til Økokrim i forskrift av 7. februar 1994 nr. 118. Institusjonene og deres ansatte plikter uavhengig av Institusjonene og deres ansatte plikter uavhengig av lovbestemt taushetsplikt å gi Økokrim alle nødvendige opplysninger vedrørende den mulige straffbare handlingen. Kunden skal ikke informeres om at Økokrim mottatt slike opplysninger.

¹⁰⁵ Straffeloven § 147 bokstav a omhandler finansiering av terrorisme.

¹⁰⁶ Direktivet lister opp følgende transaksjoner; Kjøp og salg av eiendom og virksomheter, forvaltning av klientmidler, åpning av bankkonti, innhenting av kapital til opprettelse og drift av selskaper, og opprettelse av selskaper eller lignende sammenslutninger.

For det annet skal advokater omfattes når de opptrer utad på vegne av klienten i forbindelse med finansielle transaksjoner, eller transaksjoner som gjelder fast eiendom, jfr. bokstav b. Bokstav b har etter dette et bredere anvendelsesområde enn bokstav a.

Bakgrunnen for reglene er at personer fra disse yrkesgruppene er særlig utsatt for misbruk ved ulike former for rådgivning i forretningsmessige forhold, jfr. fortalen punkt 16.

Før lovendringen hadde advokater ingen plikt til å rapportere mistenkelige transaksjoner til Økokrim. Dette gjaldt videre for revisorer, eksterne regnskapsførere og skatterådgivere.

I forarbeidene ble det drøftet om rapporteringsplikten burde være begrenset til de situasjoner som nevnt i direktivet. En slik løsning vil i tilfelle innebære at bestemmelsen ikke griper inn i taushetsplikten i større utstrekning enn det direktivet gjør nødvendig. Personvern hensynet og hensynet til forholdet mellom advokat og klient kan tale for en slik løsning. På den annen side vil dette kunne gi grunnlag for tvil om hvordan de ulike kategoriene skal avgrenses, og hvor langt rapporteringsplikten rekker i enkelttilfelle. Dette vil imidlertid kunne føre til at advokaten unnlater å rapportere om forhold som faller innenfor rapporteringsplikten.

I dagens hvitvaskingslov er det ikke innført et generelt anvendelsesområde i forhold til advokater.

Etter hvitvaskingslov § 4 gjelder loven for:

”advokater og andre som ervervsmessig eller stadig yter selvstendig juridisk bistand, når de bistår eller opptrer på vegne av klienter ved planlegging eller utførelse av finansielle transaksjoner eller transaksjoner som gjelder fast eiendom eller løsøre gjenstander som nevnt i nr. 8;”

Det vises i den anledning til at behovet for hvitvaskingsregler vil være mest til stede i tilknytning til finansielle transaksjoner, og at slike transaksjoner uansett vil omfattes av regelverket. Videre vil regelverkets anvendelse i forhold til advokater reise en rekke nye spørsmål som vil måtte finne sin løsning i praksis, og dette tilsier en utvikling over tid. I forarbeidene understrekes det imidlertid at regelverksendringer på dette området må vurderes løpende på grunnlag av erfaringer man får.¹⁰⁷

”Finansielle transaksjoner” bør omfattes, uavhengig av om de utføres i tilknytning til en ”virksomhet” eller ikke. Begrepet ”finansielle transaksjoner” kan reise tolkingstvil og bør etter forarbeidene tolkes vidt.¹⁰⁸

Bestemmelsen må ses i sammenheng med unntak for advokaters rapporteringsplikt etter hvitvaskingsloven § 12. Departementet foreslo at advokater unntas fra rapporteringsplikten om forhold de har fått kjennskap til gjennom arbeidet med å fastslå klientes rettstilling, eller om forhold de har fått kjennskap til før, under og etter en rettssak. Dette unntaket gjelder bare rapportering av forhold som har direkte tilknytning til rettstvisten.

Det sentrale i arbeidet med å fastslå ”klientens rettstilling” er tolkning og subsumsjon. Unntaket bør ikke tolkes videre enn hensynet bak unntaket tilsier.

Unntakene for advokaters rapporteringsplikt gjelder tilsvarende for advokatens medhjelpere, jfr. hvitvaskingsloven § 4 3. ledd.

Internasjonalt finnes det eksempler på hvordan advokattjenester misbrukes til hvitvaskingsformål. Den tidligere nevnte Nigeridommen er et godt eksempel på hvordan

---

¹⁰⁷ Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 58- 59.

¹⁰⁸ Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 58. Begrepet vil ved behov kunne presiseres nærmere i rundskriv eller i forskrift.

norske advokater kan delta i hvitvaskingsprosessen.¹⁰⁹ Etter min mening er det derfor viktig at advokater omfattes av regler om tiltak mot hvitvasking. Imidlertid taler hensynet til det særlige tillitsforhold mellom advokater og deres klienter at det ikke bør innføres en generell rapporteringsplikt for advokater.

Det norske lovforslaget oppfyller forpliktelsene etter endringsdirektivet.¹¹⁰ Direktivene er som vi ser av særdeles forpliktende karakter hva krav til kundeidentifikasjon og rapporteringsplikt angår.

---

¹⁰⁹ Domfelte var advokat.

¹¹⁰ På enkelte punkter går det norske regelverk lengre en direktivet, herunder at regleverket skal gjelde for transaksjoner i kontanter på 40 000 kr eller mer. Etter direktivet skal kontant betalinger over 15 000 EURO omfattes.

6 Internasjonalt samarbeid i etterforskningsfasen

6.1 Vilkår om dobbel straffbarhet

Kravet til dobbel straffbarhet, det vil si vilkåret om at den straffbare handlingen må være straffbar både i den anmodende og i den anmodede stat kan hindre internasjonalt arbeid. Bestemmelser i CATOC-konvensjonen og i Europarådskonvensjonene har alle en klausul om at internasjonalt samarbeid kun er forpliktende når det foreligger dobbel straffbarhet.

FATFTs anbefaling nummer 37 og FN-konvensjonen artikkel 46 nr. 9 oppfordrer imidlertid statene til å yte bistand uavhengig av kravet til dobbel straffbarhet. Det kan likevel konkluderes med at hovedregelen når det gjelder internasjonalt samarbeid er at dobbel straffbarhet må foreligge.

FATFs anbefaling nummer 35- 40 inneholder internasjonalt samarbeid. FATFs anbefalinger understreker i likhet med CATOC- konvensjonen at gjensidig bistand skal bli gitt raskt,¹¹¹ og at jurisdiksjonsspørsmål ikke skal være til hinder for samarbeid. Erfaring viser som nevnt at etterforskning utover nasjonale grenser ofte tar lang tid, noe som fører til at faren for bevisforspillelse er stor.

Europarådskonvensjonen artikkel 26 nr. 2 begrenser adgangen til internasjonalt samarbeid. En stat har adgang til å avslå gjensidig bistand når dette ikke vil være i samsvar med statens grunnleggende interesser, nasjonal suverenitet og den nasjonale

---

¹¹¹ Tilsvarende Europarådskonvensjonen artikkel 26.

sikkerhet. “Grunnleggende interesser” kan omfatte tilfeller der den anmodede stats grunnleggende prinsipper og menneskerettigheter er rådende. Avslag kan videre være aktuelt når straffeforfølgelsen i den anmodende stat er blitt forvrent eller misbrukt for andre formål enn å bekjempe korrupsjon.¹¹²

Etter artikkel 25 skal partene samarbeide på grunnlag av eksisterende internasjonale forpliktelser.¹¹³ Artikkelen er generelt utformet og inkluderer multilaterale og bilaterale avtaler som er trådt i kraft eller som trer i kraft i fremtiden.¹¹⁴

Noen konkrete forpliktelser kan etter mitt skjønn ikke slutes av de nevnte internasjonale regler utover at statene oppfordres til å yte hverandre størst mulig bistand i etterforskningsfasen.

Internasjonale regler som medfører at kravet til dobbelt straffbarhet oppheves, vil være problematisk i forhold til norsk lovgivning.

I henhold til lov om utlevering av lovbrytere mv. (utleveringsloven) av 13. juni 1975 nr. 39 § 24 nr. 3 kan rettsanmodninger der det anmodes om bruk av tvangsmidler i Norge bare etterkommes når de gjelder forhold som ville vært straffbare også her. Unntak gjelder for anmodninger som ikke innebærer bruk av tvangsmidler. Så lenge internasjonale regler er av uforpliktende karakter som FN-konvensjonen mot korrupsjon vil de neppe by på problemer.

---

¹¹² Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 107.

¹¹³ Forarbeidene viser til følgende avtaler; The Council of Europe Conventions on Extradition (ETS 24) and its additional Protocols (ETS No. 86 and 98), on Mutual Assistance in Criminal Matters (ETS No. 30) and its Protocol (ETS No. 99), on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released offenders (ETS No. 51), on the International Validity of Criminal Judgements (ETS 70), on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters (ETS No. 73), on the Transfer of Sentenced Persons (ETS No. 112), on the Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds of Crime (ETS No. 141).

¹¹⁴ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 102.

6.2 Informasjonsutveksling mellom stater

Det stilles ikke særskilte krav til utveksling av informasjon i EU- direktivene. Endringsdirektivets artikkel 10 omhandler riktignok utveksling av informasjon mellom ansvarlige myndigheter når mistanke om hvitvasking foreligger. Etter mitt skjønn er det noe uklart hvilke konkrete forpliktelser direktivet oppstiller.

Artikkel 27 i CATOC-konvensjonen forplikter statene til å samarbeide for å oppnå mer effektiv bekjempelse av organisert kriminalitet. Statene skal særlig sørge for å iverksette tiltak som sikrer at relevant informasjon om forbrytelsene som er omhandlet i konvensjonen, blir gitt de øvrige statene. Liknende bestemmelser er å finne i FN-konvensjonen mot korrupsjon samt i Europrådskonvensjonene.

Før årets lovendring begrenset finansieringsvirksomhetsloven § 2-17 4. ledd politiets, påtalemyndighetenes og Økokrims adgang til å utveksle og opplysningene til bruk i utenlandsk samarbeide. Opplysninger vedrørende hvitvasking kunne etter bestemmelsen kun benyttes i forbindelse med etterforskning av det straffbare forholdet og i forbindelse med påtalemyndighetenes eget arbeid.

Lovutkastet pekte videre på at begrensningene i loven innebar at relevante opplysninger:¹¹⁵

- Ikke kan brukes til rene etterretningsformål
- Ikke kan utveksles med hvitvaskingsenheter i andre land hvis straffesak i Norge eller i utlandet ikke er åpnet.

---

¹¹⁵ Utkast til lov om forebyggende tiltak mot hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme, (hvitvaskingsloven) kapittel 11.1.1 avsnitt 11.

- Ikke kan benyttes til å fullbyrde allerede idømte krav om inndragning

Det kan videre trekkes frem at FATFs anbefaling nummer 32 (Exchange of information relating to suspicious transactions) oppfordrer landene til å utveksle informasjon angående mistenkelige transaksjoner. Da Norge i 1998 ble evaluert av FATF understreket organisasjonen at Økokrims adgang til å utveksle informasjon til andre land burde utbedres.¹¹⁶

Årets lovendring medfører at gjeldende bestemmelser i finansieringsvirksomhetsloven vil bli opphevet, og at straffeprosessloven fremtidig skal regulere forholdet.

Straffeprosessloven § 61 bokstav c nr. 2¹¹⁷ åpner for at opplysninger kan utveksles med utenlandske politimyndigheter.¹¹⁸ Videre åpner hvitvaskingsloven § 11 3. ledd i dag følgelig klart for informasjonsutveksling mellom stater. Økokrim skal etter denne bestemmelsen gi hvitvaskingsmeldinger til andre offentlige myndigheter enn politiet som har oppgaver knyttet blant annet til bekjempelse av internasjonal terrorisme.

Det er etter mitt skjønn særlig positivt at lovendringen sikrer adgangen til informasjonsutveksling mellom Norge og andre stater. Utbytte av en straffbar handling kan som nevnt passere flere landegrenser, slik at internasjonalt samarbeid er helt essensielt for å etterforske og oppspore midlene.

---

¹¹⁶ FATFs Mutual evaluation rapport 25. juni 1998 om Norge.

¹¹⁷ Taushetsbelagte opplysninger kan etter straffeprosessloven § 61 bokstav c nr. 2 “brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, blant annet kan de brukes i forbindelse med etterforskning, saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll”.

¹¹⁸ Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) s. 95.

6.3 Opphevelse av bankenes taushetsplikt

FN-konvensjonene, Europarådskonvensjonene, OECD-konvensjonen og FATFs anbefalinger inneholder alle regler som sikrer at lovgivningen skal stille krav til å pålegge at dokumenter i banker og finansinstitusjoner gjøres tilgjengelig uten hensyn til finansinstitusjoners taushetsplikt.

Skatteparadiser og hemmelige konti utgjør etter mitt skjønn den største blokkering mot inndragning av korrupsjonsmidler.

Spesialråd Eva Joly har uttalt at stråselkaper og hemmelige bankkonti har vært nyttige for næringslivet, for korrupte politikere og for forbrytere.¹¹⁹ Det har derfor internasjonalt vært lite evne til å bekjempe slike ordninger.

Hvorvidt Europarådskonvensjonen og hvitvaskingskonvensjonen er instrumenter til å bøte på dette problemet er noe usikkert. Små stater som Monaco, Man og Jersey er etter hva jeg kan se ikke medlemmer av konvensjonene. Dette er land som erfaringsmessig er lite villige til å oppgi sensitive data om kundeforhold. Å få nevnte land til å delta fullt ut i det internasjonale juridiske samarbeidet later til å være et stort problem. Et annet lite land, Luxembourg, er på tross av deltakelse i internasjonale forpliktelser, ikke villig til å oppheve bankenes taushetsplikt. Uttalelsen til Lucien Thiel, lederen for Bank- og banksjefforeningen i Luxembourg, er betegnende for den motstand det internasjonale samfunn står ovenfor:

“Opphevelsen av bankenes taushetsplikt er et angrep på menneskerettighetene“.¹²⁰

---

¹¹⁹ Joly (2003). Foredrag på Den Polytekniske Forening 26. november 2001.

¹²⁰ Joly (2003) s. 225.

En mentalitetsendring blant bankansatte og myndigheter i enkelte land er som vi ser nødvendig.

Opphevelse av bankenes taushetsplikt kan man trolig utelukkende oppnå med massivt internasjonalt press.

Positivt er det derfor at FATFs svarteliste og press fra organisasjonen har gitt resultater. Grunnet trusler om suspensjon fra organisasjonen har Østerrike gitt slipp på sine lover omkring bankkontoanonymitet.¹²¹ Et annet eksempel er at Liechtenstein nylig er blitt fjernet fra svartelisten ettersom landet har åpnet for informasjonsutveksling.

6.4 Særlig om etterforskningsmetoder

Etter hva jeg forstår, regulerer internasjonale konvensjoner ikke etterforskningsmetoder som kan tas i bruk i internasjonalt samarbeid.

Konvensjoner gir imidlertid veiledning over hvilke etterforskningsmetoder som kan nyttes i nasjonal rett. Jeg vil i det følgende kort redegjøre for etterforskningsmetoder som er nevnt i CATOC-konvensjonen samt i norsk rett.

CATOC-konvensjonen artikkel 20 omhandler bruk av ekstraordinære etterforskningsmetoder.

Eksempler på etterforskningsmetoder nevnt i konvensjonen er teknisk sporing og avlytting. Tillater statenes internrett bruk av denne type etterforskningsmetoder, skal

---

¹²¹ Financial Times, 14.juni 2000.

statene sørge for at slike etterforskningsmetoder kan anvendes mot forbrytelser som omfattes av konvensjonen. Konvensjonen nevner elektronisk eller andre former for overvåkning, samt ”undercover operations” utført av kompetent ansvarlig myndighet som eksempler på etterforskningsmetoder.

Artikkel 23 i Europarådskonvensjonen slår fast at statene plikter å ta i bruk hensiktsmessige etterforskningsmetoder for å lette innsamling av bevismateriale i tilknytning til korrupsjonshandlinger. Konvensjonen har ingen liste over etterforskningsmetoder som bør tas i bruk, men forarbeidene viser til hvitvaskingskonvensjonen og FATFs 40 anbefalinger.¹²² Flere av disse bestemmelsene er relativt vidtgående og kan komme på kant med en stats Grunnlov og grunnleggende rettigheter og skal således ikke være bindende for statene.¹²³

Etterforskningsmetoder som kan tas i bruk i forbindelse med hvitvasking- og korrupsjonssaker har endret seg som en følge av årets lovendringer i straffeloven.

De nye korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven innebærer at det åpnes for kommunikasjonsavlytting når noen med skjellig grunn kan mistenkes for grov korrupsjon eller forsøk på dette. Dette oppnås ved at strafferammen er ti år ved grov korrupsjon, jfr. straffeprosessloven § 216 a første ledd bokstav a. Ved mistanke om simpel korrupsjon eller påvirkningshandel vil domstolene ikke kunne tillate kommunikasjonsavlytting.

Andre ekstraordinære etterforskningsmetoder ved etterforskning av korrupsjonskriminalitet er i forbindelse med de nye bestemmelsene ikke blitt drøftet i lovarbeidet. En grense på 10 års strafferamme medfører trolig at kommunikasjonsavlytting vil bli tatt i bruk sjeldent.

---

¹²² Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 114.

¹²³ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 114.

Ved overtredelse av § 162 c i straffeloven (organisert kriminalitet) åpnes det for bruk av kommunikasjonskontroll som ikke er avlytting ved etterforskningen, jfr. tilføyelsen i straffeprosessloven § 216 b første ledd første punktum.

Ved etterforskning av organisert kriminalitet åpnes det videre for bruk av teknisk sporing, jfr. tilføyelsen i første ledd første punktum i straffeprosessloven § 202 b.

For å ta de disse etterforskningsmetodene i bruk må de øvrige vilkårene oppfylt, særlig kravet om at inngrepet ikke må være uforholdsmessig, jfr. straffeprosessloven § 170 a.

7 Saksbehandlingsregler

7.1 Utlevering av lovbreakere

7.1.1 Internasjonale regler om utlevering av lovbreakere

Artikkel 16 i CATOC-konvensjonen fastsetter at straffbare handlinger etter konvensjonen gir grunnlag for utlevering. Bestemmelsen inneholder enkelte begrensninger i plikten til å utlevere, blant annet dersom handlingen ikke er straffbar i både den anmodede og den anmodende stat (dobbel straffbarhet), og hvis det foreligger god grunn til å tro at anmodningen er fremsatt i hensikt å reise påtale eller straffe vedkommende på grunn av eksempelvis rase, religion eller politiske meninger.

Artikkel 18 nr. 10 inneholder blant annet regler om overføring av personer som sitter fengslet i en stat for at de skal kunne opptre som vitner i en straffesak i en annen stat, samt regler om videoavhør av slike vitner. Gjensidig bistand kan nektes dersom vilkåret om dobbel straffbarhet ikke er oppfylt. Videre kan gjensidig bistand nektes dersom bistanden vil stride mot den anmodede stats rettssystem. Anmodningen om gjensidig bistand skal utføres i samsvar med lovgivningen i den anmodede staten.

Europarådskonvensjonen artikkel 10 nr. 1 åpner for utlevering i samsvar med nasjonalt lovverk og eksisterende utleveringsavtaler. Forbehold mot utlevering av egne statsborgere er uansett tillatt etter konvensjonen jfr. artikkel 10 nr. 2. I slike tilfeller plikter imidlertid statene på eget initiativ å vurdere straffeforfølgning.

FN-konvensjonen går lengre enn de to nevnte konvensjoner. I artikkel 51 nr. 4 er det inntatt en bestemmelse som slår fast at utlevering av lovbrutere ikke kan nektes med den begrunnelse at forholdet gjelder en politisk forbrytelse.

7.1.2 Norske regler om utlevering av lovbrutere

§ 25 nr. 1 i utleveringsloven gjennomfører forpliktelser etter CATOC- konvensjonen artikkel 18 nr. 10. Etter § 25 nr. 1 første punktum kan fengslede personer overføres midlertidig til fremmed stat for ”å avhøres som vitne eller fremstilles til konfrontasjon”. En lovendring var nødvendig fordi en rekke tilfeller, deriblant avhør av mistenkte personer, omfattes av CATOC-konvensjonen, men ikke av § 25 nr. 1 første punktum.

Den nye § 25 nr. 1 annet punktum innebærer at midlertidig overføring av fengslede personer også kan skje for at personen skal bistå ved ”andre etterforskningskritt”, deriblant avhør.¹²⁴ Denne type overføringer er imidlertid betinget av at den fengslede samtykker jfr. nr. 1 annet punktum. Forarbeidene slår fast at vedkommende skal gjøres kjent med at han ikke har noen plikt til å samtykke. Det skal heller ikke gis inntrykk av at det vil tale mot vedkommende om et slikt samtykke ikke blir gitt.¹²⁵ Blir ikke et slikt samtykke gitt, avgjør retten ved kjennelse om det er lovlig adgang til overføring. Pågår straffeforfølgning i Norge, hører saken inn under den domstol som behandler straffesaken jfr. § 25 nr. 4 første og annet punktum.

Det følger av utleveringsloven § 5 nr. 1 første punktum at utlevering ikke kan skje ved politiske lovbrudd. Kongen kan imidlertid inngå overenskomst om at bestemte lovbrudd ikke kan anses som politiske, jfr. § 5 nr. 1 annet punktum.

---

¹²⁴ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 68.

¹²⁵ Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) s. 99.

Etter mitt skjønn ligger det et krav til uforbeholden adgang til å utlevere forbrytere etter FN-konvensjonen artikkel 51 nr. 3. Det kan derfor stilles spørsmål ved om FN-konvensjonen kan oppfylles i norsk rett på dette punkt.

7.2 Beskyttelse av vitner og ofre

7.2.1 Innledning

Et viktig virkemiddel for bekjempelse av økonomisk kriminalitet er at ansatte melder i fra om den kriminalitet de er vitne til. Det er ofte lojalitetsbånd mellom arbeidsgivere og arbeidstakere. Fare for represalier eller frykten for å få et stempel som angiver kan begrunne at ansatte kvier seg for å stå frem.

Utstrakt bruk av vold og trusler er andre grunner for at vitner sjelden vil melde fra om økonomisk kriminalitet.

Et eksempel er drapet på journalisen Carlos Cardoso fra Mosambik. Cardoso ble likvidert på åpen gate i 2000 etter at han hadde avslørt den største korrupsjonsskandalen i landets bankvesen.

Det er følgelig viktig at det internasjonalt og nasjonalt er regler som beskytter vitner og varslere, internasjonalt kalt "whistle blowers".

7.2.2 Internasjonale regler

Europarådskonvensjonene, CATOC-konvensjonen samt FN-konvensjonen mot korrupsjon, inneholder sammenfallende bestemmelser om beskyttelse av vitner.

Artikkel 24 i CATOC-konvensjonen omhandler tiltak som beskytter vitner, herunder fysisk beskyttelse, begrensning av tilgangen på personopplysninger eller muligheter for å avgi vitneprov ved bruk av kommunikasjonsteknologi.

CATOC-konvensjonen artikkel 23 oppstiller plikt til å kriminalisere motarbeiding av rettsvesenet i form av trusler og represalier mot vitner, parter og dommere.

7.2.3 Norske regler

Straffeloven § 132 a inneholder regler om motarbeiding av rettsvesenet, som skal beskytte alle straffesakens aktører, blant annet kilder, informanter og vitner.¹²⁶

Straffeprosessloven § 130 a og § 234 a gir på nærmere vilkår adgang til å bruke anonyme politiinformanter og anonyme vitner i norske straffesaker.

Straffeprosessloven åpner for å gjøre vitneplikten mindre belastende også i saker hvor det ikke åpnes for anonym vitneførsel.¹²⁷

---

¹²⁶ Endret ved lov 28. juli 2000 nr. 73, jfr. Ot.prp. nr. 40 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)

Lovendringene skal i følge forarbeidene ses i sammenheng med praktiske beskyttelsestiltak som politiet kan iverksette for vitner, kilder og informanter som føler seg truet. Denne adgangen skal også gjelde ved korrupsjonssaker.

Straffeloven § 132 a 4. ledd er oppfyllelse av CATOC-konvensjonen og regulerer motarbeiding av rettsvesenet. Brudd på bestemmelsen straffes med fengsel inntil 5 år. Er handlingen utført under særdeles skjerpene omstendigheter, kan fengsel inntil 10 år anvendes. Bestemmelsen retter seg mot den ”som ved vold, trusler, skadeverk eller annen rettsstridig atferd overfor en aktør i rettsvesenet eller noen av hans nærmeste opptrer slik at det er egnet til å påvirke aktøren til å foreta eller unnlate en handling, et arbeid eller en tjeneste i forbindelse med en straffesak eller en sivil sak.” Straffebudet setter også straff for den som gjengjelder en handling, et arbeid eller en tjeneste som aktøren har utført i forbindelse med en straffesak eller en sivil sak.

---

¹²⁷ Ot.prp. nr. 24 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv.(begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel) Lovvedtak 1. april 2003.

8 Sanksjonsbestemmelser

8.1 Internasjonale sanksjonsbestemmelser om hvitvasking

Etter hvitvaskingsdirektivet artikkel 14 skal hver medlemsstat treffe passende tiltak for å sikre at alle bestemmelser i direktivet gjennomføres. Statene skal selv avgjøre hvilke straffetiltak som skal anvendes for brudd på bestemmelser som vedtas i henhold til direktivet.

8.2 Norske sanksjonsbestemmelser om hvitvasking

Rapporteringspliktige skal i utgangspunktet straffes med bøter når de forsettlig overtrer eller medvirker til overtredelse av loven jfr. hvitvaskingsloven § 17 1. ledd.

Etter hvitvaskingsloven § 16 2. ledd kan retten ved "særlig skjerpene omstendigheter" anvende straff med inntil 1 år. Straffebestemmelsen er en videreføring av finansieringsvirksomhetsloven § 5-1.

Med bøter straffes rapporteringspliktige som forsettlig overtrer eller medvirker til overtredelse av hvitvaskingsloven eller forskrifter gitt i medhold av loven.

Hvitvasking har en strafferamme på 3 år jfr. straffeloven § 317.

Ved hvitvasking av narkotikaforbrytelser kan det under særdeles skjerpene idømmes fengsel inntil 21 år.

8.3 Internasjonale sanksjonsbestemmelser i korrupsjonssaker

Etter Europarådskonvensjonen artikkel 19 nr. 1 skal det "fastsettes effektive, forholdsvise og forebyggende sanksjoner og tiltak" for fysiske og juridiske personer. Dette gjelder ved overtredelse av straffbare forhold som er nevnt i artikkel 2-14. Etter artikkel nr. 2 skal juridiske personer, herunder foretak, gjøres ansvarlige for aktiv korrupsjon. OECD-konvensjon inneholder lignende sanksjonsbestemmelser. Statene er ikke forpliktet til å gi fengselsstraff ved hvert enkelt brudd på konvensjonene. Det kreves imidlertid at den nasjonale straffelov skal åpne for denne muligheten.

8.4 Norske sanksjonsbestemmelser om korrupsjon

Da Norge ble evaluert av OECD i 1999, slo organisasjonen fast at strafferammen på ett års fengsel i straffeloven § 128 2. ledd ikke tilfredsstillt kravet i OECD-konvensjonens artikkel 3.¹²⁸ Straffesanksjoner etter artikkel 3 skal være effektive, forholdsmessige og forebyggende ("effective, proportionate and dissuasive"). OECD påpekte at foreldelsesfrist på to år mest sannsynlig ikke oppfylte kravene i konvensjonen. Artikkel 6 i konvensjonen forutsetter foreldelsesfrister som gir påtalemyndigheten "an adequate period of time" til å etterforske og forfølge korrupsjonshandlinger.

De nye korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven innebærer at strafferammen ved simpel korrupsjon settes til tre år, jfr. § 276 a og at grov korrupsjon settes til ti år, jfr. § 276 b. Foreldelsesfristen er satt til fem år ved simpel korrupsjon og ti år ved grov korrupsjon. Straffen for korrupsjon er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte. Straffen for påvirkningshandel er bøter eller fengsel inntil 3 år, jfr. § 276 c.

---

¹²⁸ Se fotnote 50.

Norsk straffelovgivning er i dag følgelig i samsvar med kravene i OECD-konvensjonen og andre internasjonale forpliktelser.

Brudd på korrupsjonsbestemmelsene kan også føre til straffeforfølgning av bedrifter. Det vil bero på et skjønn fra påtalemyndighetens og domstolens side om foretaksstraff etter straffeloven § 47 a bør anvendes i den konkrete sak. Foretaksstraff vil kunne komme i tillegg til personlig ansvar.¹²⁹

8.5 Internasjonale regler om inndragning

Regler om inndragning av utbytte av straffbare handlinger utgjør en effektiv bekjempelse av økonomisk kriminalitet. Inndragning av utbytte hindrer kriminelle å finansiere nye lovbrudd samtidig som bakmennene blir straffet.

Etter Europarådskonvensjonen artikkel 19 nr. 3 plikter statene å vedta den lovgivning som er nødvendig for å kunne inndra eller beslaglegge midler som stammer fra korrupsjon. Bestemmelsen må sees i sammenheng med tilsvarende regler i hvitvaskingskonvensjon.¹³⁰

Etter hvitvaskingskonvensjonen artikkel 11 har en stat på forespørsel av en utenlandsk myndighet plikt til å fryse midler før rettslig grunnlag til inndragelse foreligger. En stat plikter videre på forespørsel fra en utenlandsk myndighet å inndra utbytte som stammer fra straffbare handlinger jfr. artikkel 13.

Inndragning refererer til enhver sanksjon eller tiltak av en domstol rettet mot en kriminell handling. Domsavgjørelsen kan videre lede til forfølgelse som fører til en

---

¹²⁹ Jfr. Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) s. 18.

¹³⁰ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 93.

endelig fratakelse og inndragning av utbytte fra straffbare forhold etter konvensjonen, jfr. artikkel 1 bokstav d.

Utbytte betyr enhver økonomisk fordel, blant annet eiendom, som stammer fra straffbare handlinger jfr. artikkel 1 bokstav a.

Eiendom inkluderer alle typer fomesgoder; materielle eller immaterielle, fast eiendom eller løsøre samt rettslige dokumenter som beviser krav på eller interesse av slike eiendeler jfr. artikkel 1 bokstav b. Ved utformingen av termen eiendom er det tatt høyde for at det i nasjonale rettssystemer kan være ulike regler for hva som kan inndras i forhold til en straffbar handling.

Inndragning kan være aktuelt for objekter som stammer direkte fra utbytte av handlingen, eller av annen eiendel som hører til gjerningsmannen selv om den ikke ble direkte tilegnet ved handlingen, men tilsvarer verdien av det som ble direkte ulovlig tilegnet, de såkalte "substitute assets". Grunnet ulikheter i nasjonal lovgivning er statene ikke forpliktet til å utforme regler vedrørende beslagleggelse av konvertible verdier.¹³¹

Regler vedrørende frysing og inndragning fremstår som meget forpliktende. Statene plikter å samarbeide med andre land for å tilbakeføre midler som stammer fra kriminelle handlinger.

En svakhet ved konvensjonen er imidlertid at den ikke harmoniserer nasjonale regler for hvilke midler som kan beslaglegges. Problemer ved beslagleggelse og inndragning av utbytte kan oppstå ettersom statene regulerer hvilke handlinger som er straffbare ulikt. Midler som stammer fra en straffbar handling skifter gjerne karakter slik at de ikke kan settes i sammenheng med forbrytelsen. Når medlemsstatene ikke er forpliktet til å innføre regler om "substitute assets" kan det oppstå situasjoner hvor beslagleggelse av hvitvaskede verdier ikke lar seg gjennomføre fordi den opprinnelige karakter har endret

seg.

En stat plikter etter henvendelse fra en utenlandsk myndighet å inndra utbytte som stammer fra straffbare handlinger. Forutsetningene er imidlertid at en stat som henvender seg har jurisdiksjon i saken etter denne konvensjonen.

Stater plikter videre på forespørsel å oversende henvendelsen til kompetent organ for det formål å konfiskere og å inndra utbyttet jfr. artikkel 13 a.

Under artikkel 14 skal inndratte midler normalt disponeres av en stat som inndrar midlene, men kan også bli delt mellom stater for brukes til kompensasjon til for eksempel ofre. Midlene kan også overdras til internasjonale organer som jobber mot grenseoverskridende organisert kriminalitet.

CATOC-konvensjonen og FATFs anbefalinger inneholder lignende regler om inndragning som i nevnte konvensjoner.

FN-konvensjonen mot korrupsjon inneholder svært omfattende regler om inndragning av utbytte.

Artikkel 53 omhandler direkte tilbakeføring av midler uten hjelp av gjensidig bistand. Etter bokstav a skal statene åpne for at andre medlemsstater kan gå til søksmål for å fastslå eierskap til eiendommen som ervervet ved korrupsjonshandlinger som er kriminalisert i henhold til konvensjonen.

Bokstav b forplikter statene å åpne for at nasjonale domstoler kan pålegge personer eller foretak som er dømt for korrupsjon å betale erstatning eller bøter til en skadelidende stat.

---

¹³¹ Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption punkt 94.

Disse bestemmelsene skal implementeres på bakgrunn av nasjonale regler, men fremstår likevel som forpliktende.

Artikkel 54 bis gjelder tilbakeføring av midler gjennom internasjonalt samarbeid. Artikkel 54 nr. 1 bokstav a forplikter statene til å fullbyrde rettskraftige utenlandske dommer på inndragning. Bestemmelsen er forpliktende og motvirker som tidligere nevnt et stort problem i kampen om å inndra midler.

Bokstav b forplikter statene til å åpne for at nasjonale domstoler kan bestemme inndragning av eiendom av utenlandsk opprinnelse som er ervervet ved en korrupsjonshandling.

I henhold til artikkel 54 nr. 2 bokstav b er statene forpliktet til å gi de kompetente myndighetene adgang til å fryse eller beslaglegge midler etter anmodning, forutsatt at det gis en rimelig grunn for å tro at midlene er inndratt i den anmodende staten. I motsetning til i bokstav a er det ikke et vilkår at et kompetent organ i anmodende staten har besluttet beslag.

8.6 Norske regler om inndragning

11. juni 1999 ble inndragningsreglene i straffeloven endret.¹³²

§ 34 i straffeloven er en obligatorisk regel om at utbytte av en straffbar handling skal inndras. Unntak gjelder når inndragning vil være klart urimelig. Det ble videre innført en ny regel om såkalt utvidet inndragning.¹³³ Før lovendringen var det et krav at påtalemyndigheten beviste hvilke straffbare handlinger utbyttet stammet fra.

Straffeloven § 34 a omhandler omvendt bevisbyrde i inndragningssaker. I saker hvor lovbrøyteren er dømt for alvorlig kriminalitet som kan gi betydelig vinning skal formuesgoder som tilhører lovbrøyteren kunne inndras hvis han ikke sannsynliggjør at formuesgodet er ervervet på lovlig måte. Bevisbyrden for at formuen er lovlig ervervet, legges som vi ser på lovbrøyteren.

Etter straffeloven § 34 a gjelder to hovedvilkår for utvidet inndragning: Lovbrøyteren må ha blitt funnet skyldig i et alvorlig straffbart forhold og dette forholdet må være egnet til å bygge opp tilsynelatende uforklarlige formuer. Den straffbare handlingen som utbyttet stammer fra må imidlertid ikke konkretiseres. Det er med andre ord ikke snakk om ren omvendt bevisbyrde regel.

Den straffbare handlingen som utbyttet stammer fra må videre kunne straffes med 2 års fengsel, jfr. § 34 a bokstav b. Alternativt kan utvidet inndragning være aktuelt når flere straffbare handlinger samlet kan medføre 6 års fengsel eller mer.

---

¹³² Ot.prp. nr. 8 (1998-99) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (inndragning av utbytte).

Prosessuelle endringer har ført til at retten skal kunne idømme inndragning selv om det ikke er lagt ned påstand om det, samt å idømme inndragning i større utstrekning enn påstått. Det er etter dette opp til rettens skjønn om utvidet inndragning skal idømmes. Det er i forarbeidene lagt vekt på at det vil være lettere for lovbryteren å påvise lovlig erverv enn for påtalemyndigheten å påvise ulovlig erverv. Påtalemyndigheten må uansett bevise at lovbryteren har begått en alvorlig straffbar handling som kan gi betydelig utbytte. Først når påtalemyndigheten har bevist det, blir bevisbyrden for hvorvidt formuen er lagt på lovbryteren.¹³⁴

Utvidet inndragning er høyst aktuelt i korrupsjons- og hvitvaskingssaker ettersom det her ofte er tale om store verdier.

Det er gjennom media blitt pekt på at denne regelen later til å være lite brukt av påtalemyndigheten.¹³⁵

Utvidet inndragning er etter mitt skjønn et sterkt virkemiddel mot alle former økonomisk kriminalitet. Det er derfor noe underlig at denne regelen ikke blir anvendt oftere.

Så vidt jeg ser kan kravet til fullbyrdelse av rettskraftige dommer i Norge være problematisk i forhold til norsk rett.

En utenlandsk dom på inndragning har i utgangspunktet ingen rettskraftvirkning i Norge jfr. Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6 §§ 167 og 168. Dommen kan heller ikke tvangsfullbyrdes på særskilt grunnlag, jfr. Lov om tvangsfullbyrdelse midlertidig sikring av 26. juni 1992 § 4-1 2. ledd bokstav f og g.

Etter utleveringsloven 13. juni § 24 nr. 2 kan begjæringer om bruk av tvangsmidler bare etterkommes dersom det godtgjøres at foreligger beslutning om bruk av tvangsmidler, utferdiget i samsvar med vedkommende stats lovgivning. Ordlyden i FN-konvensjonen

---

¹³⁴ Ot.prp. nr. 8 (1998-1999) s. 34.

¹³⁵ Statssekretær Holme i Justisdepartementet uttalte i Aftenposten 23. juni 2003 at § 34 a er lite anvendt.

artikkel 54 nr. 2 bokstav b tyder imidlertid på at det ikke kan stilles krav til at det foreligger en beslutning i den anmodende staten.

Det kan trolig konkluderes med at inndragningsbestemmelsene i FN-konvensjonen mot korrupsjon ikke vil være helt i samsvar med norsk rett. Det bør her understrekes at bestemmelsene er av fakultativ karakter.

8.7 Regler om ulovlig berikelse i FN-konvensjonen mot korrupsjon

Det som later til å nytt i konvensjonssammenheng er regelen om ulovlig berikelse, såkalt "illicit enrichment" i FN-konvensjonen artikkel 20:

“Subject to its constitution and the fundamental principles of its legal system, each State Party shall consider as a criminal offence, when committed intentionally, illicit enrichment, that is, a significant increase in the assets of a public official that he or she cannot reasonably explain in relation to his or her lawful income.”

Bestemmelsen minner i stor grad om regelen om omvendt bevisbyrde og er av høyst fakultativ karakter. Selve ideen om at man skal regelfeste rettigheten til å få tilbake midler som stammer fra korrupsjon er ny i konvensjonssammenheng og reiser mange spørsmål.

Vestlige lands prinsipper om rettssikkerhet (menneskerettigheter) og grundighet kommer ofte i konflikt med utviklingslandenes ønske om å få tilbake sine midler til enhver pris. Sør-landene hevder på sin side at bruk av omvendt bevisbyrde er avgjørende for å inndra noen av de milliarder dollar som blant annet ble plyndret av tidligere korrupte statsledere.¹³⁶

En lignende idé er å finne i "Parisoppropet":¹³⁷

---

¹³⁶ Aasland 4. april 2003.

¹³⁷ I juni 2003 lanserte Eva Joly med støtte av fremtredende samfunnsaktører et internasjonalt opprop mot storkorrupsjonen. Norsk oversettelse i Tidsskrift for Strafferett nr. 3 2003, s. 333-335.

”Statene må sikre at offentlige embetsmann i besittelse av uvanlig store formuer, må ved lov pålegges en plikt til å gi en troverdig forklaring på formuen. Statene må kunne beslaglegge verdiene dersom tjenestemennene ikke gir en rimelig forklaring retten er fornøyd med.”

Dette er som vi ser et sterkt virkemiddel mot korrupsjon. Om det er realistisk at stater utferdiger et slikt lovverk gjenstår å se. Det ville i så fall by på en nyvinning i kampen mot hvitvasking og korrupsjon.

Som tidligere nevnt åpner straffeloven § 34 a kun i begrenset grad for omvendt bevisbyrde. FN-konvensjonen stiller i motsetning til straffeloven § 34 a ikke noe krav til at lovbryteren er blitt funnet skyldig i et straffbart forhold. Reglene i norsk rett og i FN-konvensjonen er som vi ser langt fra sammenfallende.

9 Konklusjon

Avhandlingen har vist at det internasjonalt og i Norge finnes omfattende regler mot hvitvasking og korrupsjon.

Uten effektiv internasjonal lovgivning er det ingen realistiske muligheter til å bekjempe hvitvasking og korrupsjon. Mangelfull kontroll i noen land bidrar til lett tilgang til finanstjenester i mer regulerte stater, noe som gjør at globale regler er nødvendige for en effektiv reduksjon av all økonomisk kriminalitet.

Et felles trekk for konvensjonene som er blitt behandlet i avhandlingen er at det først og fremst er nasjonalstatenes internrett som avgjør om statene plikter å etterleve reglene. Skal reglene ha noen praktisk betydning er man følgelig avhengig av at statene har politisk vilje til å implementere reglene.

Når det gjelder internasjonale initiativ mot hvitvasking har særlig FATFs svarteliste vært effektiv. Det er en positiv utvikling at finansielle tjenester blir mer transparente. Kampen mot hemmelige bankkonti er imidlertid langt fra vunnet.

”Kjenn-din-kunde-prinsippet” har internasjonalt blitt et av de viktigste virkemidler for å hindre at finansielle systemer misbrukes til hvitvasking av utbytte eller finansiering av terrorisme. Dette prinsippet er nedfelt i en rekke konvensjoner og i nasjonal lovgivning.

FN-konvensjonen som er det første globale instrument mot korrupsjon blir trolig, når mange nok land har ratifisert den, et viktig verktøy mot korrupsjon. Konvensjonen er utarbeidet av FNs medlemsland hvilket betyr at konvensjonen kan bli bindende for flere stater enn hva andre konvensjoner på området er. Særlig viktig er det å få utviklingsland

med i det internasjonale samarbeidet på grunn av omfanget av korrupsjonssaker og tilhørende hvitvaskingsaker i disse landene.

Oppfyllelse av FN-konvensjonen kan etter mitt skjønn brukes som et argument for å kanalisere bistand til utviklingsland.

En annen viktig problemstilling i forhold til utviklingsland er at bistandsmidler helt klart kan medføre grobunn for korrupsjon. Her bør giverland ha en plikt til å kontrollere at midlene blir rettmessig anvendt. I flere 10-år har dette blitt forsømt og følgelig skapt en styrtrik elite i mange fattige land.

Overalt hvor det er muligheter for berikelse, vil korrupsjon finne sted. Det er derfor avgjørende at interne retningslinjer og rutiner i bedrifter er godt utformet slik at korrupsjon lettere kan bli avdekket.

For å få bukt med korrupsjon er trolig lovregler alene ikke nok. For å forstå korrupsjon må man ha kunnskap om normer, tradisjoner og kultur knyttet til korrupsjon.

En av utfordringen i fremtiden er å endre enkelte bedrifters og privatpersoners innstilling til korrupsjon. Å ta avstand fra korrupsjon bør av bedrifter bli sett på som en mulighet til å få et godt omdømme, noe som vil medføre et konkurransefortrinn internasjonalt. Holdninger av typen ”alle andre gjør det”, eller ”det er umulig å etablere bedrifter i utviklingsland uten smøringer eller bestikkelser” må bekjempes. Dette er like aktuelt for norske som for utenlandske bedrifter.

Norske regler er i overensstemmelse med internasjonale regler og går på enkelte områder lengre enn det som er krevet. 2003 har blitt et betydningsfullt år i Norge når det gjelder kampen mot korrupsjon og hvitvasking. Grunnet årets lovendringer har vi i Norge i dag strenge regler rettet mot korrupsjon og hvitvasking. Anvendelse og oppfølging av reglene er de største utfordringene vi står ovenfor i Norge i dag.

De nye korrupsjonsbestemmelsene i straffeloven favner bredt og rammer de fleste former for korrupsjon. De nye straffebestemmelsene er en innstramming i den forstand at korrupsjonshandlinger som tidligere ikke kunne straffeforfølges nå er blitt

kriminalisert. Det er imidlertid en svakhet at vi i Norge i dag ikke har klare regler for lobbyvirksomhet. Finansiering av partiinntekter er et annet område hvor norske regler har potensiale til utbedring.

Hvitvaskingsloven, som trer i kraft til nyttår, er et skritt i riktig retning når det gjelder bekjempelse av hvitvasking i Norge. På hvitvaskingsområdet er det særlig viktig med retningslinjer for blant andre bankansatte, vedrørende hvordan de skal oppdage og håndtere mistenkelige transaksjoner. Det bør understrekes at ansatte i en rekke bedrifter vil bli tildelt nye oppgaver. Opplæring vil derfor være helt avgjørende om de nye bestemmelsene skal være effektive.

I tiden fremover vil det trolig i Norge og internasjonalt drøftes hvor vidtrekkende internasjonale regler skal gripe inn i nasjonalstatenes jurisdiksjon når det gjelder etterforskning av økonomisk kriminalitet.

En annen aktuell problemstilling er om menneskerettigheter og andre rettsvernsprinsipper kan være til hinder for straffeforfølgelse av økonomisk kriminalitet.

10 Litteraturliste

Avisartikler:

Aftenposten (2003)

[Intervju med statssekretær Holme i Justisdepartementet] 23. juni 2003

Aftenposten (2003)

Eliassen, Håkon E. H. *Posten kan få plikt til å angi kunder.* 17. november 2003 s. 2

Dagens Næringsliv (2003)

Morten Møst og Benedicte Ramm. *Som smurt.* 27-28. september 2003

Financial Times (2000)

[Tittel ukjent.]14. juni 2000

Bøker og tidsskrifter:

Andenæs (1996)

Andenæs, Johs. *Formuesforbrytelsene.* 6. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1996

Husabø (2003)

Husabø, Erling Johannes. *Pre-aktiv strafferett.* I: Tidsskrift for strafferett. 1/2003 s. 98

Joly (2003)

Joly, Eva. *Er det en slik verden vi vil ha?* Aschehoug, 2003

Levi (2001)

Levi, Michael. *Money laundering; private banking become less private.*

I: Global Corruption Report 2001. 2001 s. 204, 206, 209-211.

Morris-Cotterill (1996)

Morris – Cotterill, Nigel. *How Not To Be A Money Launderer.* 1. utg. England 1996

Ruud (1997)

Ruud, Morten. *Utvalgte emner i folkerett. Metode-miljø-havrett-handel.*

Morten Ruud, Geir Ulfstein og Ole Kristian Fauchald, Ole kristian. Tano Aschehoug, 1997

Thrap-Meyer (2001)

Thrap-Meyer, Robin. *Korrupsjon og straffelov- En studie av straffeloven §§ 112 og 113.* Oslo: Universitetsforlaget, 2001

Elektroniske dokumenter:

FN. 28. november 2002. *Global study on the transfer of funds of illicit origin, especially funds derived from acts of corruption*, A/AC.261/12. United Nations Office On Drugs and Crime online [Online] Tilgang:

http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/session_4/12e.pdf [Sitert 8. 4. 2003].

Morris – Cotterill, Nigel. Mai/juni 2001. *Money Laundering.* I: Global Policy Forum online [ ] [Online] Tilgang:

<http://www.globalpolicy.org/nations/corrupt/2001/05morris.htm> [Sitert 10.5.2003]

Transparency International Norge. 8. mars 2003.

Ny straffebestemmelse mot korrupsjon: TIs uttalelse [Online]

Tilgang: <http://www.transparency.no/visartikkel.php?id=34&p=&print=1> [Sitert 20.9.2003]

Transparency International Norge. 10. oktober 2003. *Norge og corruption perceptions index*. [Online] Tilgang:

<http://www.transparency.no/visartikkel.php?id=59&p=&PHPSESSID=b1840e222b58190962b38df09a057fa7> [Sisert 10.11.2003]

Muntlige kilder:

Aasland (2003)

Samtale med ambassadesekretær Kjetil Aasland, Utenriksdepartementet.
Wien, 4. april 2003

Eigen (2003)

Eigen, Peter. *Øker bedriftskulturer risikoen for korrupsjon? Er selskapenes internkontroll og statens kontrollsystem utilstrekkelig? Samfunnets, næringslivets og medias rolle i bekjempelsen av korrupsjon*. Plenumsmøte i Polyteknisk Forening 21. oktober 2003

Joly (2001)

Joly, Eva. Foredrag: *Etikk som konkurransefortrinn i internasjonal handel*. Den Polytekniske Forening 26. november 2001

Krutnes (2003)

Samtale med Annikken Ramberg Krutnes, Utenriksdepartementet.
Oslo, 10. september 2003

Ullring (2003)

Ullring, Svenn. *Øker bedriftskulturer risikoen for korrupsjon? Er selskapenes internkontroll og statens kontrollsystem utilstrekkelig? Samfunnets, næringslivets og medias rolle i bekjempelsen av korrupsjon*. Plenumsmøte i Polyteknisk Forening 21. oktober 2003

11 Vedlegg

11.1 Direktiver

91/308/EØF EFs rådsdirektiv 91/308/EØF av 10. juni 1991 om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking

2001/97/EF Europaparlaments-og rådsdirektiv 2001/97/EF av 4. desember 2001 om endring av rådsdirektiv 91/308/EØF om tiltak for å hindre at det finansielle system brukes til hvitvasking av utbytte (endringsdirektivet)

11.2 Domsregister

Norsk Retstidende (Rt)

Rt. 2002 s. 557

Upubliserte underrettsdommer

LG-2003-00360 Gulating Lagmannsrett 9. oktober 2003 (Nigeridommen)

LB-2002-01332 Borgarting Lagmannsrett 24. januar 2003 (UNICEF-dommen)

Sandnes tingrett 14. oktober 2002 (Nigeridommen)

11.3 Elektroniske dokumenter

Hjemmesider:

FATF. *Non-Cooperative Countries and Territories*. 3. november 2003. [Online]
Tilgang: http://www1.oecd.org/fatf/NCCT_en.htm [Sisert 10. november 2003]

FATF. *FATF's 40 Recommendations*. [Online] Tilgang:
http://www1.oecd.org/fatf/pdf/40Recs-2003_en.pdf [Sisert 1.11.2003]

FN. Hjemmesiden til United Nations Office on Drugs and Crime. [Online] Tilgang:
http://www.unodc.org/unodc/money_laundrying.html [Sisert 10. august 2003]

Økokrim.[Online] Tilgang: <http://www.okokrim.no/> [Sisert 4.11.2003]

Konvensjoner og relaterte dokumenter:

Europarådet. *First evaluation round 2000-2002*. 2000.[Online] Tilgang:
<http://www.greco.coe.int/evaluations/Default.htm> [Sisert 1.juli 2003]

Europarådet. *Signatures* [Online] Tilgang:
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>
[Sisert 1.juli. 2003]

FN. *United Nations Convention against Corruption*. 2003.[Online] Tilgang:
http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/session_7/422e.pdf
[Sisert 1.11.2003]

FN. *The Money Laundering Cycle*. Ikke datert [Online] Tilgang:
http://www.unodc.org/unodc/en/money_laundrying_cycle.html [Sisert 1.august 2003]

FN. *United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Signatures 2003* [Online] Tilgang: http://www.odccp.org/odccp/crime_cicp_signatures_convention.html [Sisert 1. august 2003]

OECD. *Vurdering av Norges arbeide mot korrupsjon.*
[Online]Tilgang: <http://www.oecd.org/dataoecd/15/35/2389183.pdf> [Sisert 10. august. 2003]

11.4 Forarbeider

Norges offentlige utredninger

NOU 2002: 22   En alminnelig straffebestemmelse mot korrupsjon.

Odelstingsproposisjoner

Ot.prp. nr. 66 (1997-98)	Om lov om endringer i straffelova m.m (gjennomføring og samtykke til ratifikasjon av OECD-konvensjonen 21 november 1997 om motarbeiding av bestikking av utanlandske offentlege tenestemenn i internasjonale forretningshøve)
Ot.prp. nr. 8 (1998-99)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (inndragning av utbytte)
Ot.prp. nr. 61 (2001-2002)	Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot terrorisme - gjennomføring av FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme og FNs sikkerhetsråds resolusjon 1373 28. september 2001)

- Ot.prp. nr. 62 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (lovtiltak mot organisert kriminalitet og menneskehandel, gjengangerstraff mv.)
- Ot.prp. nr. 72 (2002-2003) Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv. (hvitvaskingsloven)
- Ot.prp. nr. 78 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeloven mv. (straffebed mot korrupsjon)

11.5 Lovsregister

Norske lover

- 1902 Almindelig borgelig straffelov (straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10
- § 12, 1. ledd, nr. 3 og 4 a
  - § 13, 1. ledd
  - § 34
  - § 34 a, b
  - § 40
  - § 60 a
  - § 112
  - § 113
  - § 128, 2. ledd
  - § 132 a, 4. ledd
  - § 147, a og b
  - § 162 c
  - § 276 a
  - § 276 b
  - § 276 c
  - § 317, 1. ledd

- 1915 Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven) av 13. august 1915 nr. 6
§ 167
§ 168
- 1975 Lov om utlevering av lovbrytere mv. (utleveringsloven) av 13. juni 1975 nr. 39
§ 24 nr. 3
§ 25 nr. 1, 1. punktum, nr. 4, 1. og 2. punktum
- 1981 Lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven) av 1981 22. mai nr. 24
§ 61, c nr. 2, nr 2
§ 130 a
§ 170 a
§ 202 b, 1. ledd, 1 punktum
§ 216 a, 1. ledd a
§ 216 b, 1. ledd, 1. punktum
§ 234 a
- 1988 Lov om finansieringsvirksomhet og finansinstitusjoner (finansieringsvirksomhetsloven) av 10. juni 1988 nr. 40
§ 2-17, 3. ledd og 4. ledd
§ 2-17 a
§ 5- 1
- 1992 Lov om tvangsfullbyrdelse midlertidig sikring (tvangsfullbyrdelsesloven) av 26. juni 1992 nr. 86
§ 4-1, 2. ledd, f og g
- 1998 Lov om offentliggjøring av partiinntekter av 22. mai 1998 nr. 30
§ 1
§ 2, nr. 5, 2. ledd, 3. ledd

- 2003 Lov om tiltak mot hvitvasking av utbytte fra straffbare handlinger mv.(hvitvaskingsloven) av 20. juni 2003 nr. 41
- § 1
  - § 4, 3. ledd
  - § 12
  - § 7
  - § 16, 2. ledd
  - § 17, 1. ledd

Konvensjoner:

- 1969 Vienna convention on the law on treaties, Vienna May 23, 1969
Norsk tittel: Wienkonvensjonen om traktatretten
- Art. 31
  - Art. 32
- 1988 UN Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances
Norsk tittel: De Forente Nasjoners konvensjon om ulovlig handel med narkotiske stoffer og psykotropiske stoffer
- 1990 Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime, Strasbourg, 8.XI.1990
Norsk tittel: Europarådets konvensjon om hvitvasking, ransaking, beslag og inndragning av utbytte fra straffbare handlinger
- Art. 1 a, b og d
  - Art. 2
  - Art. 6 nr. 1 og 2 b
  - Art. 11
  - Art. 13
- 1997 OECD Convention on Combating Bribery of Foreign Public Officials in International Business Transactions, 21. November 1997

Norsk tittel: OECD konvensjonen om motarbeidelse av bestikkelse av utenlandske tjenestemenn i internasjonale forretningsforhold

Art. 1, nr. 2 og 4 a
Art. 3
Art. 4. nr 1
Art. 6
Art. 11
Art. 12

1999 Criminal Law Convention on Corruption, Strasbourg, 27. January 1999

Norsk tittel: Europarådets strafferettslige konvensjon mot korrupsjon 2000

Art. 1 b
Art. 1 d
Art. 2
Art. 3
Art. 5
Art. 6
Art. 7
Art. 8
Art. 10 nr. 1 og 2
Art. 12
Art. 13
Art. 14
Art. 17 nr. 1, a, b og c
Art. 19 nr. 1 og 3
Art 23
Art. 25
Art 26 nr. 2
Art. 32 nr. 3
Art. 36
Art. 37

1999 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, the United Nations, 9th December 1999

Norsk tittel: FN-konvensjonen 9. desember 1999 om bekjempelse av finansiering av terrorisme

2000 United Nations convention against transnational organized crime, Vienna 15 November 2000

Norsk tittel: FN-konvensjonen mot grenseoverskridende organisert kriminalitet

Art. 2 b
Art. 3 nr. 1 a og b

Art. 5
Art. 6
Art 7
Art. 8
Art. 9
Art 16
Art 18 nr. 10
Art. 20
Art. 23
Art. 24
Art. 27
Art. 51 nr. 3

2003 United Nations Convention against Corruption, Vienna 2003

Norsk tittel: FN-konvensjonen mot korrupsjon

Art. 7 nr. 3
Art. 20
Art. 21
Art. 46 nr. 9
Art. 51 nr. 4
Art. 52
Art. 53
Art. 54 bis
Art. 54 bis nr. 1, bokstav a, nr. 2 bokstav b

Konvensjonsforarbeider

1990 Convention on Laundering, Search, Seizure, and Confiscation of the Proceeds
from Crime, Explanatory Report

Punkt 32
Punkt 34

1999 Explanatory Report on the Criminal Law Convention on Corruption

Norsk tittel: Forklarende rapport til Europarådets strafferettslige konvensjon mot
korrupsjon

Punkt 37
Punkt 38
Punkt 54
Punkt 55
Punkt 64
Punkt 69

Punkt 79
Punkt 93
Punkt 94
Punkt 107
Punkt 114

Deklarasjoner og erklæringer

- 1988 Basle Committee on Banking- Prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money-laundering
- 2000 Wolfsberg Principles, 2000.
- 2003 ”Parisoppøpet”, av juni 2003. Norsk oversettelse i Tidsskrift for Strafferett. *Parisoppøpet*. Nr. 3 /2003, s. 333-335

Rapporter:

- 1998 FATFs Mutual evaluation rapport 25. juni 1998

